

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІССЯ:
ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

спеціальність 242 «Туризм і рекреація»

освітня програма «Туризм»

Виконала: здобувачка вищої освіти
Групи ТРмз 21
ШИБАЄВА Валерія Володимирівна

Керівник:
к.пед.н., доцент
ЗУБЕХІНА Тетяна Василівна

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
к.пед.н., доцент
гарант освітньої програми:
ЗУБЕХІНА Тетяна Василівна

(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет митної справи, матеріалів та технологій

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 24 «Сфера обслуговування»

Спеціальність: 242 «Туризм і рекреація»

Освітня програма: «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Л. Матвійчук

«___» _____ 20__р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шибасвій Валерії Володимирівні

1. Тема кваліфікаційної роботи «Рекреаційно-туристичний потенціал Полісся: оцінка та перспективи розвитку»

Керівник роботи: *Зубехіна Тетяна Василівна, к.пед.н., доцент*

затверджені наказом вищого навчального закладу від «02» січня 2025 р. № 5/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи до 01.12.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи *нормативно-правові акти України у сфері туризму та рекреації, регіональні програми розвитку туризму поліських областей, статистичні дані Державної служби статистики України та органів місцевого самоврядування щодо туристичних потоків і рекреаційного використання територій Полісся, картографічні матеріали та схеми природно-рекреаційних ресурсів, наукова література з проблем рекреаційно-туристичного потенціалу регіонів, періодичні видання, Інтернет-ресурси.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся.

Розділ 2. Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу на прикладі Шацького національного природного парку.

Розділ 3. Перспективні напрями розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Поліссі.

Висновки та рекомендації.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. *Історико-культурні пам'ятки Волинської області, %*

2. *Основні проблеми розвитку туризму на території Полісся, %.*

3. *Розподіл використаних рекреаційно-туристичного потенціалу парку, %.*

6. Консультанти розділів роботи

Розділи	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Гарант освітньої програми	доцент Зубехіна Т.В.		
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся.	доцент Зубехіна Т.В.		
Розділ 2. Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу на прикладі Шацького національного природного парку.	доцент Зубехіна Т.В.		
Розділ 3. Перспективні напрями розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Поліссі	доцент Зубехіна Т.В.		
Висновки та рекомендації	доцент Зубехіна Т.В.		
Нормоконтроль	доцент Зубехіна Т.В.		

7. Дата видачі завдання 02.01.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	до 02.01.2025	
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	до 01.02.2025	
3	Розділ 1. Теоретичні засади дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся.	до 01.04.2025	
4	Розділ 2. Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу на прикладі Шацького національного природного парку.	до 01.06.2025	
5	Розділ 3. Перспективні напрями розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Поліссі	до 01.10.2025	
6	Висновки та рекомендації	до 01.11.2025	
7	Формування списку використаних джерел	до 10.11.2025	
8	Формування додатків	до 15.11.2025	
9	Оформлення ілюстративного матеріалу	до 20.11.2025	
10	Нормоконтроль	до 24.11.2025	
11	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 26.11.2025	
12	Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту	до 01.12.2025	

Здобувач вищої освіти

_____ (ШИБАЄВА В.В.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (ЗУБЕХІНА Т.В.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Шибасєва В.В. *Рекреаційно-туристичний потенціал Полісся: оцінка та перспективи розвитку* – Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Туризм» спеціальності 242 «Туризм і рекреація». Луцький національний технічний університет, Луцьк, 2025.

Кваліфікаційна робота магістра складається з вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел, додатків.

Робота магістра присвячена комплексному дослідженню рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся, оцінці його природних, ресурсних та інфраструктурних складових, а також визначенню перспектив розвитку туристичної діяльності регіону. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Розглянуто теоретичні засади дослідження туристично-рекреаційного потенціалу територій. Проаналізовано зміст поняття «рекреаційно-туристичний потенціал». Виявлено проблеми та обмеження ефективного використання наявного потенціалу, зокрема екологічні ризики, нерівномірність інфраструктурного забезпечення та недостатній рівень промоції туристичного продукту.

Подано загальну характеристику природного комплексу, розкрито унікальність його ландшафтів, гідрологічних ресурсів та біорізноманіття. Оцінено рекреаційну привабливість території, сучасний стан туристичної інфраструктури, наявні форми і види відпочинку. Здійснено узагальнюючу оцінку ефективності використання рекреаційно-туристичного потенціалу парку, визначено чинники, що гальмують його розвиток, та можливості оптимізації рекреаційного навантаження.

Ключові слова: рекреаційно-туристичний потенціал, туристична інфраструктура, парк, перспективи, розвиток.

ANNOTATION

Shybaieva V.V. Recreational and Tourist Potential of Polissia: Assessment and Development Prospects – Manuscript.

Master's qualification work of the Educational Program "Tourism", specialty 242 "Tourism and Recreation". Lutsk National Technical University, Lutsk, 2025.

The master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, a list of references, and appendices.

The master's thesis is devoted to a comprehensive study of the recreational and tourist potential of Polissia, the assessment of its natural, resource, and infrastructural components, as well as the identification of prospects for the development of tourism activities in the region. The work includes an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references.

Theoretical foundations of studying the recreational and tourist potential of territories are examined. The concept of "recreational and tourist potential" is analyzed. Problems and limitations of the effective use of the existing potential are identified, including environmental risks, uneven infrastructure development, and insufficient promotion of the tourist product.

A general description of the natural complex is provided, revealing the uniqueness of its landscapes, hydrological resources, and biodiversity. The recreational attractiveness of the territory, the current state of tourism infrastructure, and existing forms and types of recreation are assessed. A generalized evaluation of the effectiveness of the use of the park's recreational and tourist potential is conducted, key factors hindering its development are determined, and possibilities for optimizing recreational load are outlined.

Keywords: recreational and tourist potential, tourist infrastructure, park, prospects, development.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО - ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІССЯ.....	10
1.1. Поняття та компоненти туристично-рекреаційного потенціалу	10
1.2. Передумови розвитку туризму у Волинській та Рівненській областях	15
1.3. Проблеми та обмеження використання рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПРИКЛАДІ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	28
2.1. Загальна характеристика Шацького національного природного парку	28
2.2. Природні ресурси та рекреаційна привабливість території.....	31
2.3. Інфраструктура та види туристичної діяльності	37
2.4. Оцінка сучасного стану використання рекреаційно-туристичного потенціалу парку	44
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛІССІ	48
3.1. Актуальні проблеми та виклики розвитку регіону	48
3.2. Шляхи активізації та вдосконалення туристичної діяльності	51
3.3. Індивідуальний проєкт: аквапарк на озері Світязь	55
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Розвиток рекреаційно-туристичної діяльності є одним із пріоритетних напрямів сталого розвитку регіонів України, оскільки сприяє зростанню зайнятості населення, формуванню позитивного іміджу територій та підвищенню їх інвестиційної привабливості. Особливої уваги заслуговує Полісся – унікальний природно-географічний регіон, що вирізняється значною кількістю озер, лісових масивів, територій природно-заповідного фонду та об'єктів культурної спадщини. Водночас рекреаційно-туристичний потенціал Полісся використовується недостатньо, що зумовлює потребу в науковому дослідженні його структури, рівня освоєння та можливостей подальшого розвитку. Актуальність теми визначається необхідністю комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся та пошуку шляхів його ефективного використання з урахуванням природоохоронних вимог, сучасних тенденцій туристичного ринку та стратегічних напрямів регіонального розвитку. Незважаючи на наявність низки наукових праць, присвячених туристичному потенціалу регіонів України, питання інтегрованої оцінки рекреаційних ресурсів Полісся, а також обґрунтування перспектив їх раціонального використання досі залишаються недостатньо вивченими. Особливо актуальним стає дослідження можливостей розвитку екологічного, активного та водного туризму на території Волинської та Рівненської областей, зокрема в межах Шацького національного природного парку.

Стан вивченості проблеми. Теоретичною основою кваліфікаційної роботи стали наукові дослідження й публікації, присвячені вивченню туристично-рекреаційного потенціалу Волинської області. Проаналізовано праці, у яких розглядаються як теоретичні, так і прикладні аспекти зазначеної проблематики. Для з'ясування сутності поняття «туристично-рекреаційний потенціал» було здійснено огляд наукових напрацювань українських

дослідників, серед яких В. Герасименко, О. Морозова, І. Нестерчук, І. Писаревський, Н. Шабаліна. Окремі аспекти рекреаційно-туристичного потенціалу регіону проаналізовано в науковій статті А. Цьося, Т. Овчаренко та С. Калитки. Дослідники Л. Черчик, О. Міщенко та І. Єрко у своїх працях розглядали сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області.

Об'єктом дослідження є рекреаційно-туристичний потенціал територій Полісся.

Предметом дослідження – структура, сучасний стан використання та перспективи розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся, на прикладі Шацького національного природного парку.

Метою дослідження кваліфікаційної роботи магістра – оцінити рекреаційно-туристичний потенціал Полісся та обґрунтувати перспективні напрями його ефективного використання.

Завдання дослідження:

- розглянути теоретичні підходи до визначення поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» та його структурних компонентів;
- проаналізувати передумови розвитку рекреаційно-туристичної діяльності у Волинській та Рівненській областях;
- виявити основні проблеми та обмеження, що стримують розвиток туризму в Поліссі;
- провести оцінку природного, туристичного та інфраструктурного потенціалу Шацького національного природного парку;
- запропонувати напрями підвищення ефективності використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону;
- розробити індивідуальний інноваційний проєкт щодо створення туристично-рекреаційного об'єкта (аквапарку на озері Світязь).

Перелік використаних у ході проведення дослідження методів. У роботі застосовано: аналіз і синтез наукових літературних джерел; картографічний

метод; методи SWOT-аналізу, статистичного аналізу, порівняння, польових досліджень і системного підходу.

Джерела інформаційної бази дослідження. Нормативно-правові акти України у сфері туризму та рекреації, регіональні програми розвитку туризму поліських областей, статистичні дані Державної служби статистики України та органів місцевого самоврядування щодо туристичних потоків і рекреаційного використання територій Полісся, картографічні матеріали та схеми природно-рекреаційних ресурсів, наукова література з проблем рекреаційно-туристичного потенціалу регіонів, періодичні видання, Інтернет-ресурси (у тому числі офіційні сайти ДАРТ, Національної туристичної організації України, ГО «Асоціація гостинності України»), матеріали маркетингових і соціологічних досліджень у сфері туризму.

Практичне значення результатів. Результати дослідження можуть бути використані у діяльності органів місцевої влади, туристичних підприємств, адміністрацій природоохоронних територій для розробки програм і стратегій розвитку туризму, а також у навчальному процесі закладів освіти.

Апробація результатів. Основні результати дослідження були обговорені та представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Актуальні проблеми та перспективи розвитку сфери гостинності, туризму та рекреації» 23 жовтня 2025 року, у Національному університеті «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 51 найменування та додатка. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок, містить 10 рисунків та 12 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІССЯ

1.1. Поняття та компоненти туристично-рекреаційного потенціалу

Туризм завжди вважався економічно вигідною галуззю, і ця тенденція зберігається й сьогодні. У останні роки туристична сфера займає одне з провідних місць у світовій економіці, здійснюючи значний вплив на розвиток національних та регіональних господарств і сприяючи підвищенню рівня життя населення. У соціальному плані туризм має багатовимірне значення, оскільки стимулює розвиток транспорту, зв'язку, комерції, ресторанного господарства, сфери послуг та суміжних галузей. Крім того, туристична діяльність сприяє міжнародній і міжкультурній взаємодії, збереженню культурних та історичних цінностей, а також забезпечує раціональне використання та відновлення природних і культурних ресурсів окремих територій [5].

У науковій літературі вітчизняних і зарубіжних дослідників широко застосовуються терміни «туристичні ресурси», «туристичний потенціал», «туристично-рекреаційний потенціал» та інші. Останнім часом значна увага приділяється комплексному підходу, який інтегрує різні аспекти діяльності у межах одного господарського комплексу, не змінюючи при цьому сутності понять. Наприклад, використовуються словосполучення «туристичний ресурс», «туристично-рекреаційний ресурс», «туристично-рекреаційна діяльність», «туристично-рекреаційний комплекс», «туристично-рекреаційний потенціал» тощо. У зв'язку з цим необхідно уточнити сутність цих термінів для проведення аналізу туристично-рекреаційного потенціалу на прикладі регіону Полісся.

Вагомий внесок у вивчення туристично-рекреаційного потенціалу територій внесли такі дослідники, як М. Бутко, С. Дутчак, А. Зарічняк, С. Філюк, В. Герасименко, Є.Крупочкіна, М. Лось та інші.

Зокрема, поняття «туристично-рекреаційний потенціал» підкреслює багатогранність ресурсу, який можна використовувати для досягнення певних цілей. У наукових джерелах часто відбувається ототожнення понять «ресурси» і «потенціал».

Водночас між поняттями «ресурси» і «потенціал» існує важлива різниця: ресурси можуть існувати незалежно від суб'єктів діяльності, тоді як потенціал конкретного підприємства або регіону залежить від здатностей, навичок і компетенцій учасників процесу. Такий підхід дозволяє чітко розмежовувати ці терміни, при цьому у туристичній сфері «ресурси» визначають потенційні можливості території (рис.1.1) [20].

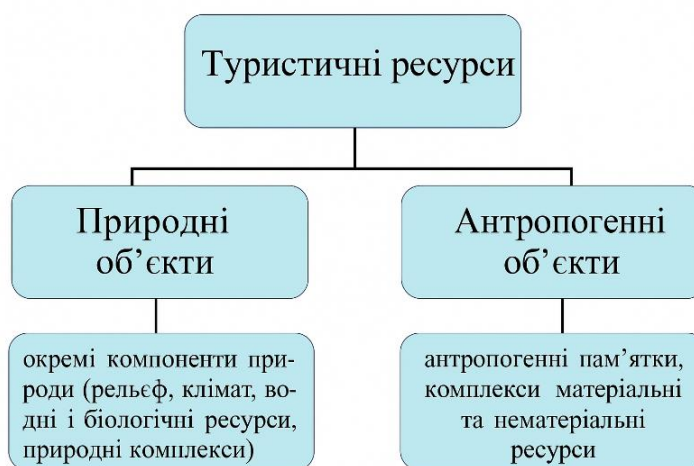

Рисунок 1.1. Компоненти туристичних ресурсів [20]

Відповідно, туристичний потенціал території (міста, району, області, регіону) визначається як здатність використовувати наявні туристичні ресурси для організації туристичної та рекреаційної діяльності. Раціональне використання туристичного потенціалу сприяє розвитку туристичної індустрії.

Аналіз туристичних ресурсів дає можливість робити висновки щодо туристичного потенціалу регіону та оцінювати можливості його використання суб'єктами туристичної діяльності. Туристичний потенціал підвищує привабливість території, роблячи її перспективною для туризму. Для комплексного аналізу важливим є також визначення понять «туризм» і «рекреація».

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про туризм», туризм визначається як тимчасовий виїзд особи з місця проживання з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою або іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності у місці перебування [11].

В. Герасименко у виступах/статтях та у монографії розглядає теорію туризму як частину туризмології: дає теоретичні підходи до визначення туризму, підкреслює його соціально-економічну природу, ринковий вимір та необхідність системного підходу до вивчення явища. Тобто туризм трактується як соціально-економічне явище, що формує ринок послуг, пов'язаних з подорожуванням і відпочинком, і вимагає теоретичного осмислення в межах туризмології [4].

Термін «рекреація» походить від латинського слова «recreatio» і означає відновлення. У Положенні «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» рекреація визначається як відновлення фізичних, психічних і духовних сил людини поза постійним місцем проживання через загальнооздоровчий та культурно-пізнавальний відпочинок, туризм тощо [27]. Таким чином, під рекреацією розуміють відновлення здоров'я і працездатності людини під час відпочинку. Вона охоплює різні види активного та пасивного відпочинку на природних рекреаційних територіях, екскурсійні заходи, відвідування пам'яток культури, музеїв, бібліотек та кінозалів. Туризм у цьому контексті розглядається як форма споживання ресурсів, а рекреація – як процес оздоровлення та відновлення сил [5].

Туристом або мандрівником вважається особа, яка подорожує по Україні або за її межами з метою відпочинку чи навчання на термін від 24 годин до одного року без здійснення оплачуваної діяльності та з обов'язком залишити місце перебування в зазначений термін. Під час подорожі турист отримує можливість відпочити, оздоровитися, відновити сили та емоційно збагачуватися, що підтверджує наявність рекреаційного аспекту.

Виходячи з визначень «ресурси», «потенціал», «рекреація» та «туризм», можна окреслити сутність комплексного поняття «туристично-рекреаційний потенціал». У науковій літературі, нормативних документах і практичних дослідженнях туристично-рекреаційний потенціал розглядається як самостійне поняття. Так, А. Зарічняк трактує туристично-рекреаційний потенціал як «ємну, системну концепцію», що включає численні детермінанти привабливості території (природні, культурні, соціально-економічні ресурси) та підкреслює необхідність комплексного підходу до відновлення і розвитку потенціалу(рис. 1.2) [12].

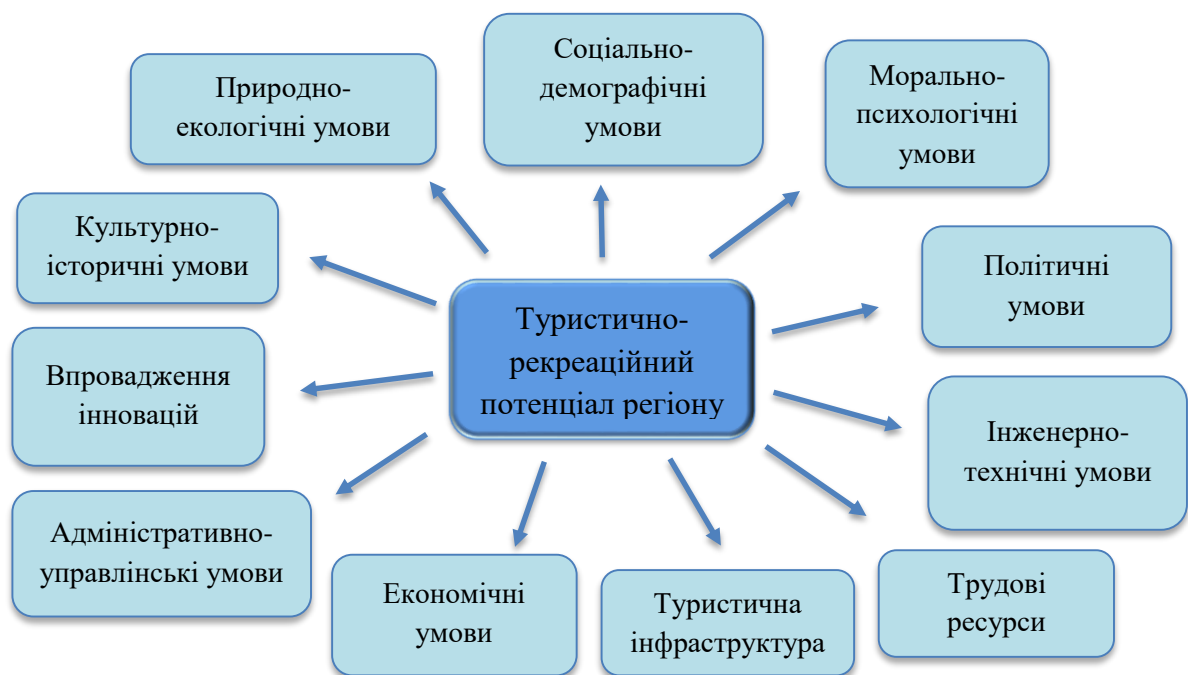

Рисунок 1.2. Детермінанти туристично-рекреаційного потенціалу [12]

С. Філюк працює над поняттям і структурою туристично-рекреаційного потенціалу (економічний аспект, компоненти, шляхи відновлення після криз); надає визначення і компонентну побудову потенціалу [39].

І. Писаревський досліджує туристично-рекреаційний потенціал як елемент конкурентоспроможності територій; уточнює понятійний апарат і компонентну структуру [26].

С.В. Дутчак розділяє рекреаційний потенціал (вплив території на фізичний та психічний стан людини під час відпочинку) і туристичний потенціал (культурно-історичні об'єкти, ландшафтні комплекси), де відбувається туристична діяльність. Він підкреслює, що туристично-рекреаційний потенціал формується з природних та антропогенних ресурсів, які можуть бути використані для задоволення потреб туристів у конкретний час. На підставі вищесказаного, можна виокремити основні чинники, що визначають туристично-рекреаційний потенціал території (табл.1.1) [10].

Таблиця 1.1. – Чинники туристично-рекреаційного потенціалу території

№	Чинник	Зміст / приклади
1	Природні	Рельєф, клімат, водні ресурси, ландшафти, біорізноманіття
2	Культурно-історичні	Пам'ятки, музеї, архітектура, традиції, свята, культурна спадщина
3	Соціально-демографічні	Населення, рівень урбанізації, соціальний добробут
4	Політичні	Стабільність, законодавство, міжнародна співпраця
5	Інженерно-технічні	Комунікації, енергозабезпечення, зв'язок, комунальні мережі
6	Трудові ресурси	Кваліфікований персонал, кадрова підготовка, рівень зайнятості
7	Туристична інфраструктура	Готелі, бази відпочинку, заклади харчування, рекреаційні об'єкти
8	Транспортна інфраструктура	Дороги, залізниця, авіасполучення, логістика
9	Управлінські	Планування, маркетинг території, координація влади й бізнесу
10	Економічні	Інвестиції, фінансування, рівень розвитку економіки регіону
11	Інноваційні	Нові технології, цифрові сервіси, сучасні підходи до рекреації

Джерело: складено автором на основі [10]

Отже, туристично-рекреаційний потенціал регіону визначається як сукупність можливостей та ресурсів, що забезпечують розвиток туристичної та рекреаційної діяльності на конкретній території. Взаємодія природних та антропогенних засобів спрямована на формування якісного, конкурентоспроможного туристичного продукту, послуг та пропозицій. Нарощування туристичних ресурсів сприятиме підвищенню туристичного потенціалу регіону та формуванню позитивного іміджу території як туристично привабливої.

1.2. Передумови розвитку туризму у Волинській та Рівненській областях

Аналіз щодо рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся, проводився на основі двох областей: Волинської та Рівненської, які багаті на різноманітні природні та історико-культурні ресурси. Волинська область є одним із ключових осередків рекреаційного туризму на Поліссі. Вона має багаті ресурси та непогано розвинену інфраструктуру.

На рисунку 1.3 демонструємо карту Волині на якій розташовані туристсько-рекреаційні пункти. На території Волинської області розташовано понад 700 тисяч гектарів мішаних та хвойних лісів. Лісистість у поліських районах досягає близько 45%, тоді як у лісостеповій зоні вона ледве перевищує 5%. У середньому ж по області цей показник становить 35,5%.

Фауна краю включає як звичайних представників лосів, благородних оленів, косуль, зайців, диких кабанів і лисиць, рідкісних тварин: зубрів, бобрів, видр, чорних лелек, сірих чапель, фазанів, глухарів та інших видів.

Волинські ліси відомі ще й тим, що дають щедрі врожаї ягід і грибів, завдяки чому збір цих дарів природи став популярним та корисним видом дозвілля як для мешканців області, так і для туристів. Задля охорони рідкісної

флори та фауни тут створено державні заказники та парки, які формують природно-заповідний фонд [18].

Рисунок 1.3. Схема розміщення рекреаційних пунктів Волинської області [18]

Культурна спадщина Волині формувалася під впливом історичних, економічних, географічних та етнічних чинників і вирізняється своєю різноманітністю. До найцінніших об'єктів належать старовинні замки, сакральні споруди, архітектурні пам'ятки та осередки народних ремесел, що зберігають дух минулих епох.

Особливу увагу привертають пам'ятки археології та архітектури доби Київської Русі у Володимирі, а також історико-культурні об'єкти Луцька. Серед них – Верхній замок XIII-XIV століть, літературно-меморіальний музей Лесі Українки в селі Колодяжне та меморіальний комплекс, присвячений

жертвам фашизму, у селі Кортеліси. На рисунку 1.4. можна ознайомитися у відсотковому співвідношенні з кількістю історико-культурних пам'яток Волині.

Рисунок 1.4. Історико-культурні пам'ятки Волинської області [8]

Найпривабливішим для туристів осередком Волинської області є її адміністративний центр – місто Луцьк. Саме тут зосереджено чимало об'єктів туристично-рекреаційної та розважальної інфраструктури. До них належать: Музей Волинської ікони (серед реліквій сакрального мистецтва особливу історико-художню цінність має Холмська Чудотворна ікона Божої Матері - пам'ятка візантійського іконопису XI-XII століть), Краєзнавчий музей, Художній музей, Музей військової техніки, Волинський обласний музично-драматичний театр, Ляльковий театр, Дитяча залізниця, Диво-будинок скульптора Миколи Голованя – своєрідна виставка його творчих робіт і мистецьких пошуків, Парк імені Лесі Українки, Парк 900-річчя Луцька, будинок Лесі Українки [23].

Сакральна архітектура також представлена Покровською церквою (пам'яткою XV століття, де було знайдено унікальну ікону «Волинська Богоматір», створену у XIII–XIV століттях), Хрестовоздвиженською церквою (побудованою у 1617 році, де в 1702 році поховано Данила Братковського) та Євангелістичною кірхою, спорудженою на місці колишнього монастиря кармелітів у 1904-1907 роках.

Проте справжньою перлиною Луцька по праву вважається Луцький замок. Його будівництво розпочав великий князь Любарт у 1340-1384 роках, а завершили за правління князя Свидригайла в 1430–1542 роках. Фортеця складається з трьох високих прямокутних веж. Найбільш масивною є вежа Любарта, або В'їзна, що підноситься на 27 метрів. У південно-східній частині розташована вежа Свидригайла (Стирова), теж заввишки 27 метрів, а з північного боку на мурах стоїть третя – Владича вежа, висотою 13,5 метра. Загальна довжина оборонних мурів та башт сягає 240 метрів. У центрі замку збереглися залишки найдавнішої луцької споруди – церкви Іоанна Богослова, а підземелля приховують багато таємниць. У 1985 році уряд ухвалив рішення надати архітектурному комплексу Старого міста статус державного історико-культурного заповідника [19].

Вагомим чинником для приїзду туристів на Волинь є проведення міжнародних заходів. У регіоні регулярно проходили численні фестивалі, серед яких – «Поліське літо з фольклором» (з 1994 року). У його межах організовували гала-концерти, фестивальні виступи, урочисту ходу учасників, ярмарок народних ремесел за участю майстрів з України та інших країн, вечори дружби та розважальні програми. Також тут проводили фестивалі «Меч Луцького замку», «Різдвяна містерія» та «Бандерштат», останній з яких славиться своєю неповторною атмосферою та яскравими враженнями протягом трьох днів [7].

Крім культурної привабливості, Волинь має значний оздоровчий потенціал завдяки родовищам мінеральних вод і лікувальних грязей. У районі смт Ратне, поблизу сіл Осниця і Тур, а також на території санаторію «Лісова

пісня» поширені гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві води. Вони застосовуються для лікування різноманітних захворювань. Використання таких природних ресурсів сприяє профілактиці та терапії хвороб серцево-судинної і кровоносної систем, гіпертонії, розладів периферійної нервової системи та інших недуг, що є важливим чинником збереження здоров'я населення.

У районі села Журавичі Ківерцівського району виявлено хлоридно-натрієві мінеральні води з вмістом бромю, йоду та радону. Такі води вважаються корисними для лікування серцево-судинних захворювань, атеросклерозу, а також недуг органів дихання й травлення. У місті Ковель також знайдено джерела хлоридно-натрієво-йодо-бромних вод, які можуть широко застосовуватися в терапевтичних цілях для різних станів організму. Окрім цього, в області проведено обстеження 33 родовищ лікувальних торфових грязей з перспективою їхнього використання в медичних та реабілітаційних закладах [22].

Окремою візитівкою рекреаційного туризму на Волині є Шацький національний природний парк, до якого входить понад три десятки озер. Найвідомішим серед них є Світязь – найбільше й найглибше озеро України. Цей природний комплекс відзначається значним рекреаційним потенціалом і створює умови для пляжного, оздоровчого, екологічного та активного відпочинку. Щороку Шацький край приваблює десятки тисяч туристів не лише з України, але й із сусідніх Польщі та Білорусі. Зростання інтересу до цієї території підтверджує її важливе значення для розвитку туристичної галузі області.

Водночас інтенсивне використання природних ресурсів у цій зоні породжує низку проблем: забруднення водних об'єктів, хаотична забудова берегових територій, дефіцит сучасної інфраструктури. Такі фактори погіршують якість туристичних послуг і можуть поступово спричинити деградацію унікальної екосистеми регіону [24].

Волинська область вирізняється поєднанням природного багатства, культурної спадщини та значного туристично-рекреаційного потенціалу. Розмаїття лісів, озер і мінеральних ресурсів доповнюється історичними пам'ятками, фестивалями та розвитком лікувально-оздоровчого туризму. Водночас зростання туристичної активності вимагає відповідального підходу до охорони довкілля та розвитку інфраструктури, щоб зберегти унікальні екосистеми й забезпечити сталий розвиток регіону.

Рівненська область володіє широким спектром природних рекреаційних ресурсів: сприятливими кліматичними умовами, багатою флорою і фауною, річками та озерами, мальовничими ландшафтами, джерелами мінеральних вод і лікувальними грязями. Крім того, на території регіону нараховується близько 3000 пам'яток історії, культури та архітектури.

Туристично-культурний потенціал області та її міст проявляється через велику кількість історичних і культурних об'єктів різних епох – це архітектурні споруди, пам'ятники, музеї.

Зокрема, на Рівненщині є:

- 8 замків,
- 13 історичних міст,
- 14 пам'яток монументального мистецтва,
- 1174 культові споруди,
- 248 архітектурних пам'яток,
- 20 монастирів.

Таким чином, регіон відзначається багатою історико-культурною спадщиною і посідає провідне місце за кількістю природно-заповідних об'єктів. Багато туристичних локацій розташовані за межами великих міст, однак і сам обласний центр має вагомі переваги. Рівне здавна вважається культурним осередком. Нині тут діють театри, творчі студії, органний зал, музеї, будинки та палаци культури, кінотеатри й бібліотеки.

Показники культурного розвитку міста свідчать про наявність унікальної історико-культурної спадщини, серед якої є об'єкти державного значення, а

також про різноманітність і доступність культурних закладів. Наразі культурний потенціал Рівного представлений 453 об'єктами, з яких 416 історико-культурних пам'яток (архітектури, археології, історії та монументального мистецтва) перебувають на державному обліку.

На території області функціонує сім державних музеїв: Березнівський, Дубнівський, Млинівський, Рівненський та Сарненський краєзнавчі музеї, Корецький історичний музей, а також літературно-меморіальний музей Миколи Островського в селі Вілія – на малій батьківщині письменника.

Для збереження культурної спадщини багатонаціонального населення регіону створено розгалужену мережу культурних установ. Загалом у Рівненській області нараховується 1476 закладів культури й мистецтва різних форм підпорядкування, з яких 11 мають статус обласних. До цієї інфраструктури входять, зокрема, театральні та музичні установи, кінотеатри, галереї, музеї (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. – Культурні ресурси Рівненської області

Культурні установи	К-сть	Культурні установи	К-сть
Театральні	7	Галереї	5
Музичні установи	2	Музеї	4
Будинки культури	8	Парки	8
Кінотеатри	2	Зоопарки	1

Джерело: створено автором на основі [16]

На території Рівненщини знаходиться вісім замків, які мають статус пам'яток архітектури національного значення. Для області характерна особлива замкова традиція з виразною оборонною функцією. Серед найвідоміших об'єктів – Тараканівський форт, Дубенський та Острозький замки, а також Межиріцький монастир-фортеця .

Природно-рекреаційний потенціал регіону доповнюють 151 озеро, серед яких найбільшими є Нобель, Біле та Острівське. Ці водойми

використовуються для відпочинку й рибальства. Також налічується 12 водосховищ (Хрінницьке та Млинівське – найбільші) і 1546 ставків. Особливою популярністю користується Біле озеро у Вараському районі. Воно вирізняється надзвичайною чистотою, значною мінералізацією та лікувальними властивостями. Вважаючись одним із найчистіших озер України, воно приваблює як відпочивальників, так і тих, хто шукає санаторно-курортне оздоровлення. Уздовж озера створюють бази відпочинку й табори, що сприяє соціально-економічному розвитку громади [37].

В області також функціонують санаторно-курортні та оздоровчі заклади, які працюють як сезонно, так і цілий рік. У своїй діяльності вони використовують мінеральні й джерельні води, лікувальні грязі, озокерит, фіточаї, збалансоване харчування, масажі та природні ресурси лісопаркових зон. Протягом останніх років їх кількість залишається стабільною. Найвідомішими серед них є санаторії «Червона калина» (с. Жорнинів, Рівненський район), «Хрінники» (с. Хрінники, Демидівський район) та «Горинь» (сміт Степань, Сарненський район) [31].

Ліси займають 818,7 тис. гектарів, що становить 40,8% території області. У їх складі переважають хвойні деревні породи (65,4%), далі – м'яколисті (23,8%) та твердолисті (10,8%). До унікальних природних об'єктів належить найстаріше дерево України – Юзефінський дуб (відомий також як дуб князя Ігоря), якому понад 1300 років. Він росте на території ботанічної пам'ятки природи «Юзефінська дача» у Рокитнівському районі й має обхват стовбура понад 8 метрів.

Для збереження екологічної рівноваги та охорони видового різноманіття рослин і тварин в області створено мережу природно-заповідного фонду. Станом на 1 лютого 2022 року до неї включено 321 об'єкт і територію загальною площею 228,2 тис. гектарів, що становить 11,4% від площі області. З них 29 мають загальнодержавне значення (114,5 тис. га), а 292 – місцеве (113,7 тис. га).

Серед найунікальніших природних пам'яток Рівненщини – Базальтові стовпи, розташовані поблизу села Базальтове. Це один із небагатьох у світі прикладів природного утворення багатогранних колон, що сформувалися внаслідок застигання вулканічної лави мільйони років тому. За формою вони нагадують кам'яний орган або гігантську бруківку, що робить їх привабливими для туристів і фотографів.

Рівненщина стала однією з перших областей України, де впроваджено світову концепцію розвитку Зелених шляхів (Green Ways).

Важливим результатом цього стало розроблення та реалізація Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018-2022 роки - єдиного такого документа в державі. Стратегія охоплює туристичний маршрут територіями Березнівського, Гоцанського, Костопільського, Корецького та Рівненського районів із метою включення його до європейської мережі Green Ways. Загальна довжина маршруту перевищує 250 кілометрів і пролягає через мальовничі місцевості області (рис.1.5).

Рисунок 1.5. Туристичний зелений шлях Рівненщини «Медове коло»

[34]

Таким чином, і Волинська, і Рівненська області мають потужний рекреаційно-туристичний потенціал, сформований поєднанням природного різноманіття та багатої історико-культурної спадщини. Волинь вирізняється насамперед Шацьким національним природним парком та системою озер, що створюють сприятливі умови для розвитку екологічного, пляжного й оздоровчого туризму.

Рівненщина ж приваблює туристів унікальними природними об'єктами, зокрема Базальтовими стовпами, а також замковою архітектурою та історичними пам'ятками, які формують основу культурно-пізнавальних маршрутів. У сукупності ці регіони демонструють значний потенціал для подальшого розвитку туристичної інфраструктури, активного відпочинку та популяризації локальної спадщини.

1.3. Проблеми та обмеження використання рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся

Проблеми та обмеження використання рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся у межах Волинської та Рівненської областей мають комплексний характер і зумовлені як природно-географічними, так і соціально-економічними чинниками.

Регіон вирізняється високою лісистістю, наявністю численних озер, річок і болотних масивів, що створює сприятливі умови для рекреаційної діяльності, однак їхнє використання обмежується вразливістю екосистем, необхідністю дотримання природоохоронного режиму та браком належного управління відвідуваними територіями.

Для наочності співвідношення основних груп проблем, що впливають на розвиток туризму, показано у круговій діаграмі (рис.1.6).

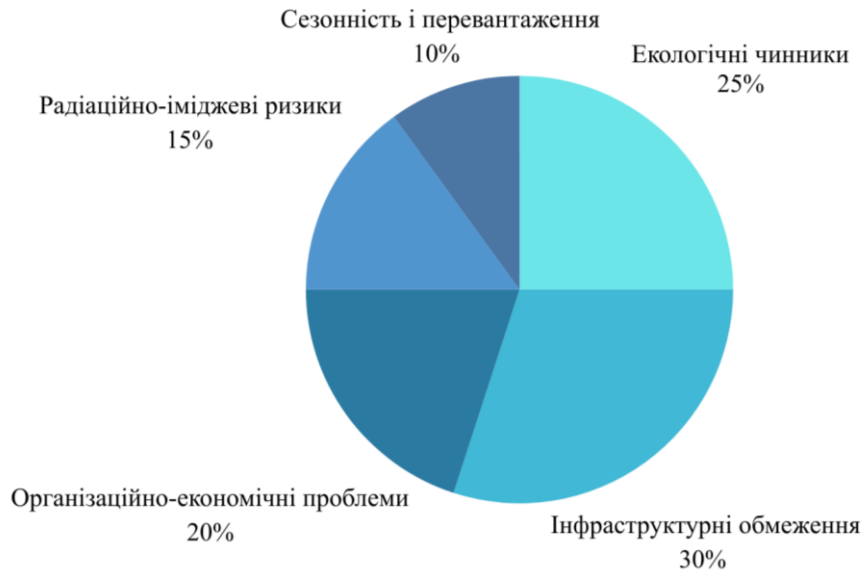

Рисунок 1.6. Основні проблеми розвитку туризму Полісся [30]

Значна частина поліських ландшафтів має статус заповідних, заказних або із встановленими зонами обмеженого природокористування, що передбачає суворий контроль інтенсивності туристичних потоків, регламентацію забудови та інфраструктурного облаштування. Неконтрольований відпочинок у прибережних зонах, наприклад біля Шацьких озер або на заболочених ділянках Рівненщини, загрожує деградацією ландшафтів, ерозією берегів, порушенням флористичного та фауністичного різноманіття.

Суттєвою перешкодою розвитку туризму є стан транспортно-логістичної інфраструктури. У районах з високим рекреаційним потенціалом досі зберігається нерівномірна якість автомобільних шляхів, обмежена кількість зручних під'їздів до природних об'єктів, недостатній громадський транспорт та слабо розвинена внутрішня мережа доріг до малих населених пунктів [30].

Дефіцит інвестицій у дорожнє будівництво й благоустрій туристичних зон призводить до того, що більшість рекреантів концентрується у найвідоміших місцях, тоді як віддалені об'єкти залишаються майже недоступними. Це також спричиняє сезонність туризму: активність

зосереджується у літній період, а міжсезоння характеризується низьким туристичним потоком і збитковістю для місцевого бізнесу.

Організаційно-економічні чинники також ускладнюють повноцінне використання потенціалу Полісся. Місцевим громадам бракує ресурсів для створення конкурентоспроможних туристичних продуктів, маркетингових стратегій і брендів територій. Недостатня підтримка малого й середнього бізнесу у сфері гостинності та відпочинку зменшує різноманітність послуг і поглиблює диспропорції між попитом і пропозицією.

Соціально-економічна ситуація в поліських районах супроводжується низьким рівнем зайнятості, відтоком молодого населення, дефіцитом кваліфікованих кадрів у сфері туризму та сервісу. Часто пропозиції розміщення обмежуються приватними садибами з нерегульованим статусом, відсутністю стандартизації та низьким рівнем сервісу, що знижує якість туристичного досвіду та унеможлиблює формування позитивного іміджу регіону.

Окрему групу обмежень становлять наслідки радіаційного забруднення після аварії на Чорнобильській АЕС, які досі впливають на імідж і нормативний статус окремих територій Рівненської та Волинської областей. Навіть у випадках, коли реальний радіаційний фон перебуває в межах норми, у суспільній свідомості зберігається настороженість, що може знижувати привабливість регіону для внутрішніх та іноземних відвідувачів. Такі території потребують відкритої комунікації та періодичної паспортизації, аби підвищити рівень довіри та безпеки.

Додатковою проблемою є перевантаження окремих рекреаційних зон у пікові періоди. Відсутність системи управління туристичними потоками, обмеженої інфраструктури, сміттєзбірних майданчиків, паркінгів і санітарно-гігієнічних умов призводить до накопичення відходів, шумового дискомфорту та конфліктів між місцевим населенням і відвідувачами [13].

Це стосується, наприклад, прибережних зон озера Світязь, де у літній сезон рівень рекреаційного навантаження перевищує екологічно допустимі

межі. Така нерівномірність використання ресурсів створює додатковий тиск на місцеву інфраструктуру й природні комплекси, водночас залишаючи без уваги інші перспективні території. Також існують інші проблеми на території ШНПП та їх вплив на рекреацію, з якими детальніше можна ознайомитися у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. – Група проблем на території ШНПП та їх вплив на рекреацію

Група проблем	Типові прояви	Вплив на рекреацію
Інфраструктура	Погані дороги, обмежена логістика	Зниження доступності та комфорту
Екологія	Вразливі екосистеми, засмічення	Обмеження забудови, контроль потоків
Економіка й організація	Брак інвестицій, слабкий сервіс	Скорочення пропозиції та якості
Радіаційний чинник	Негативний імідж, правовий статус	Зменшення привабливості для туристів
Сезонність	Перевантаження влітку, спад поза сезоном	Нерівномірний розвиток та збитковість

Джерело: складено автором на основі [28]

Отже, сукупність інфраструктурних прогалин, екологічних обмежень, соціально-економічних бар'єрів та іміджевих ризиків стримує сталий розвиток рекреаційно-туристичної сфери Полісся. Усунення цих недоліків потребує комплексного підходу: удосконалення транспортної доступності, екологічного зонування, розвитку сервісної інфраструктури, залучення інвестицій і створення довгострокових стратегій управління природоохоронними територіями. Лише за умови поєднання природоохоронних пріоритетів із раціональним плануванням туризму можливе розширення рекреаційних можливостей Волинської й Рівненської національному й міжнародному туристичних ринках.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ПРИКЛАДІ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

2.1. Загальна характеристика Шацького національного природного парку

Шацький національний природний парк є одним із найвідоміших і найцінніших природоохоронних об'єктів України, що має важливе екологічне, наукове, рекреаційне та міжнародне значення. Його створення було зумовлене необхідністю збереження унікальної системи Шацьких озер, природних ландшафтів Волинського Полісся, рідкісних видів рослин і тварин, а також забезпечення раціонального використання природних ресурсів у поєднанні з розвитком екологічного туризму. Парк входить до складу Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО, що підкреслює його особливу роль у збереженні біорізноманіття Європи.

Територія Шацького національного природного парку розташована в північно-західній частині Волинської області, на території колишнього Шацького району, поблизу державного кордону з Польщею та Білоруссю. Загальна площа парку становить близько 49 тисяч гектарів, значну частину якої займають ліси, озера та болота. Центральним елементом його природного комплексу є Шацьке поозер'я, до складу якого входить понад 30 озер різного походження і розмірів. Найбільше з них – озеро Світязь – є найглибшим в Україні (до 58,4 м) і має площу понад 2600 гектарів. Серед інших відомих водойм парку – Пісочне, Пулемецьке, Люцимер, Чорне Велике та Чорне Мале [3].

Рельєф території рівнинний із незначними підвищеннями, сформований переважно льодовиковими та водно-льодовиковими утвореннями. Середні висоти коливаються в межах 160-190 метрів над рівнем моря. Гідрографічна сітка добре розвинена: крім численних озер, тут протікають невеликі річки

басейну Прип'яті – Пулемецька, Опіца, Прип'ять. Клімат парку помірно континентальний із м'якою зимою та теплим, достатньо вологим літом. Середньорічна температура повітря становить близько +7,4 °С, середня температура січня – -4,5 °С, липня – +18,5 °С. Річна кількість опадів коливається від 600 до 650 мм, причому найбільше їх випадає в літні місяці. Тривалість вегетаційного періоду становить близько 200 днів, що створює сприятливі умови для розвитку різноманітних екосистем.

Ландшафтне різноманіття Шацького національного природного парку є одним із його найцінніших природних багатств. Тут поєднуються лісові, болотні, лучні та озерні ландшафти, що утворюють унікальний природний комплекс. Найпоширенішими є соснові ліси, які ростуть на піщаних терасах, але також зустрічаються вільхові, березові та дубово-соснові насадження. Флора парку налічує понад 800 видів судинних рослин, серед яких близько 40 занесено до Червоної книги України, зокрема венерин черевичок справжній, росичка круглолиста, плаун булавоподібний, любка дволиста.

Фауна парку також надзвичайно різноманітна: тут зустрічається близько 230 видів хребетних тварин, серед яких 60 видів ссавців і близько 180 видів птахів. Багато з них перебувають під охороною держави – це лось, олень благородний, борсук, видра, чорний лелека, журавель сірий, скопа, гадюка звичайна та інші. Завдяки поєднанню лісових, озерних і болотних екосистем на території парку формується стабільна природна рівновага, що забезпечує умови існування великої кількості видів.

Територія Шацького НПП має чітке функціональне зонування, яке сприяє ефективному поєднанню охорони природи з господарською діяльністю та відпочинком населення.

Виділяють чотири основні зони: заповідну, рекреаційну, господарську та агроландшафтну. Їх основні характеристики подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. – Зони Шацького національного парку та їх призначення

Зона	Площа (га)	Призначення
Заповідна	16 000	Збереження природних екосистем у недоторканому стані
Рекреаційна	8 500	Організація відпочинку, туризму та екопросвітницьких заходів
Господарська	22 000	Регульоване використання природних ресурсів, традиційне лісокористування
Агрolandшафтна	2 500	Сільське господарство з екологічними обмеженнями

Джерело: складено автором на основі [41]

Дані таблиці є орієнтовними та базуються на узагальнених матеріалах офіційної документації парку. Таке функціональне зонування забезпечує баланс між потребами охорони природи, раціональним природокористуванням та розвитком рекреаційної діяльності.

Важливою подією в історії парку стало включення його території до складу транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся», створеного у 2002 році спільно з природоохоронними територіями Польщі та Білорусі. Це дало можливість налагодити міжнародне співробітництво в галузі охорони водно-болотних угідь, що мають глобальне значення згідно з Рамсарською конвенцією. Крім природоохоронних функцій, Шацький НПП виконує важливу наукову, освітню та рекреаційну роль. Щороку його відвідують тисячі туристів, яких приваблюють чисті озера, мальовничі краєвиди та можливість відпочинку на природі. На території парку активно проводяться екологічні освітні заходи, наукові спостереження, моніторинг стану довкілля та екосистем [41].

Отже, Шацький національний природний парк є унікальним природним утворенням, що поєднує різноманітні ландшафти, водно-болотні екосистеми та багатий рослинний і тваринний світ. Його територія відіграє ключову роль у підтриманні екологічної рівноваги Полісся, збереженні біорізноманіття та

розвитку природоохоронної науки. Завдяки поєднанню природоохоронних, наукових і рекреаційних функцій Шацький НПП є важливим осередком гармонійного співіснування людини й природи, а також одним із символів екологічного багатства України.

2.2. Природні ресурси та рекреаційна привабливість території

Шацький національний природний парк розташований у північно-західній частині Волинської області, в межах Головного Європейського вододілу, який поділяє басейни Чорного та Балтійського морів. Територія парку характеризується рівнинним рельєфом із незначним нахилом поверхні у північному напрямку, середня абсолютна висота становить 160-180 м над рівнем моря. На північному заході та півночі парк межує з Республікою Білорусь, а на заході – з територією Польщі. Таке прикордонне положення зумовлює певну своєрідність природних комплексів, що поєднують риси як українського, так і центральноєвропейського Полісся.

Клімат території Шацького поозер'я є помірно континентальним із м'якою зимою, теплим і відносно вологим літом. Географічне положення сприяє активному впливу морських і полярних повітряних мас, що формують змінний характер погоди. Низинний рельєф і наявність значної кількості водойм створюють локальні мікрокліматичні ефекти, завдяки яким клімат наближається до помірно-морського типу, властивого Західній Європі.

Річний хід опадів має чітко виражений континентальний характер: максимум їх спостерігається у літні місяці (67-70 мм), мінімум – у січні-березні (25-27 мм). Загальна річна кількість опадів сягає близько 500 мм, з яких понад 70 % припадає на теплий період. У середньому за рік фіксується до 150 днів із опадами та ще близько 60 днів – зі слідами опадів. Період із комфортною температурою повітря (вище +15 °С) триває близько 110 днів – з другої половини травня до початку вересня. Такі кліматичні умови є сприятливими для рекреаційного використання території.

Динаміка кліматичних показників останніх років свідчить про тенденцію до підвищення середньомісячних температур повітря, що узгоджується із загальними кліматичними змінами, характерними для території Полісся. В цілому клімат сприяє активному розвитку процесів рельєфоутворення, формуванню лісових, лучних і болотних ландшафтів, а також забезпечує оптимальні умови для рекреації та природокористування.

Озерна система є однією з найхарактерніших природних рис Шацького НПП. В межах парку зосереджено 24 озера загальною площею близько 6,5 тис. га, що утворюють унікальний озерно-карстовий комплекс, який не має аналогів в Україні. Найбільші серед них – Світязь, Люцимер, Пулемецьке, Чорне Велике, Острів'янське, Кримно, Луки та Перемут.

Походження більшості озер пов'язане з карстовими процесами та впливом давнього зледеніння. Водойми живляться ґрунтовими, напірними водами та атмосферними опадами, характеризуються гідрокарбонатно-кальцієвим складом води з низьким рівнем мінералізації. Між собою озера з'єднані розгалуженою системою каналів, що сприяє гідрологічній єдності поозер'я [44].

Згідно з морфометричними та гідрологічними характеристиками, виділяють кілька груп озер (табл.2.2).

Таблиця 2.2. – Класифікація озер Шацького поозер'я за морфометричними та антропогенними ознаками

Група озер	Характеристика водойм	Глибина, м	Площа водного дзеркала, км ²	Приклади озер	Особливості антропогенного впливу
I група	Великі, глибокі, стратифіковані водойми з високим рівнем природності	> 4	1,5–25	Світязь, Пісочне, Перемут	Висока природність, проте на окремих озерах (Люцимер, Пулемецьке,

					Кримно) простежується часткова деградація
II група	Великі, але відносно неглибокі нестратифіковані водойми	≤ 3	–	Луки, Острів'ян ське	Підвищене антропогенне навантаження, рекреаційний тиск
III група	Малі озера з тенденцією до заболочення і берегів заростання	≤ 2	$\leq 0,5$	Кругле, Довге, Плотичне	Активне заростання, природна евтрофікація
IV група	Невеликі водойми, порівняно неглибокі, у зоні впливу урбанізованих територій	≤ 4	≤ 1	Велике Чорне, Климівськ е, Линовець	Значний вплив сільськогоспо дарських та побутових стоків

Джерело: складено автором на основі [44]

Найбільш рекреаційно освоєними є озера Світязь і Пісочне, відомі високою прозорістю води, піщаними пляжами та мальовничими сосновими лісами. Ці водойми відіграють важливу роль у розвитку туризму та санаторно-оздоровчого відпочинку.

Болотні екосистеми займають значну площу в межах парку і є важливою складовою поліського ландшафту. Хоча їх рекреаційне використання обмежене, вони мають вагомe наукове, гідрологічне та природоохоронне значення. Болота виконують регуляційну функцію в гідрологічному режимі озер, акумулюючи воду у періоди повноводдя та поступово віддаючи її під час посух.

На території Шацького НПП переважають евтрофні (низинні) болота, сформовані в заплавах річок і міжозерних зниженнях. Меншу площу займають верхові та перехідні болота, приурочені переважно до міжозерних ділянок.

Висока здатність боліт регулювати водний баланс зумовлює їх виняткову роль у збереженні екологічної стійкості всього поозерського ландшафту [6].

Флора парку є надзвичайно різноманітною і репрезентує близько 40 % рослинного світу всього Українського Полісся та 70 % флори Західного Полісся. Вона має переважно міграційний характер, сформований у післяльодовиковий період. Основу флористичного складу становлять види з голарктичними, палеоарктичними та європейськими ареалами. Серед вузькоареальних видів трапляються гвоздика несправжньорозчепірена та гвоздика несправжньопізня, які зростають переважно в сухих соснових лісах.

Раритетна складова флори налічує значну кількість охоронюваних видів. До Червоної книги України занесено 50 видів рослин і грибів, на європейському рівні охороняється 21 вид, а на регіональному – 15 видів судинних рослин. Серед них особливо цінними є лілія лісова, росичка англійська, береза низька, журавлина дрібноплода, меч-трава болотна тощо. Також виявлено кілька рідкісних видів мохів та водоростей, занесених до Червоної книги України.

Лісові угруповання займають понад половину площі парку (56,1 %), з яких 19 % становлять штучно створені насадження. Провідними породами є сосна звичайна (62 %), вільха чорна (20 %) та береза повисла (16 %). Дубово-соснові ліси займають відносно невеликі площі, проте зберігають високу біологічну цінність. У складі лісів також трапляються ялина європейська, дуб звичайний, граб, а в окремих ділянках – грабово-дубові та ялинові формації.

Особливої уваги заслуговує Ростанський ялинник – унікальна ботанічна пам'ятка природи місцевого значення площею 10,4 га. Це єдиний у межах Шацького поозер'я природний масив ялини європейської, який знаходиться за південною межею суцільного поширення цього виду. Він має статус генетичного резервата, де здійснюється збір насіння для відновлення ялини в регіоні[48].

Тваринний світ Шацького НПП відзначається високим видовим різноманіттям і типовим для Полісся складом, з одночасною наявністю низки

рідкісних і зникаючих видів. У межах парку зареєстровано 347 видів хребетних, серед яких 57 видів ссавців, 241 – птахів, 7 – плазунів, 12 – земноводних і 30 видів риб.

Серед ссавців найпоширенішими є козуля, кабан, лисиця, заєць-русак, білка, куниця лісова, а також лось. До Червоної книги України занесено видру річкову, борсука, горностая та кутору малу.

Під час сезонних міграцій у межах парку спостерігається до 80 тис. особин перелітних птахів, переважно качок, гусей, лисок, мартинів і куликів. Постійно гніздяться близько 37 видів птахів, занесених до Червоної книги України, серед яких журавель сірий, лелека чорний, пугач, зміїд, сорокопуд сірий тощо. Особливої уваги заслуговує очеретянка прудка – зникаючий вид у межах Європи.

Фауна плазунів і земноводних представлена ящіркою живородячою, вужем звичайним, жабою ставковою, тритоном гребінчастим, а також рідкісними видами - гадюкою звичайною, черепахою болотяною, мідянкою та ропухою очеретяною. Іхтіофауна включає 30 видів риб, серед яких переважають плітка, окунь, лящ, щука, карась і короп. Добре акліматизувалися канадський сомик, товстолобик і річковий вугор. Три види риб (вугор європейський, минь і карась золотий) охороняються державою [31].

Озеро Світязь є найбільшим і найглибшим в Україні, площею 26,22 км² і максимальною глибиною 58,4 м. Його походження пов'язують як із процесами після відступу Дніпровського льодовика, так і з тектонічними рухами земної кори. Характерною особливістю водойми є поступове збільшення глибини від берега, що забезпечує безпечні умови для відпочинку. Вода у Світязі має високі лікувальні властивості завдяки вмісту срібла, йоду та гліцерину, що зумовило створення на його узбережжі санаторно-курортних закладів. У водоймі мешкає понад 20 видів риб, серед яких щука, лящ, судак, окунь, сом.

Озеро Пісочне. Площа озера становить 1,38 км², середня глибина – близько 7 м. Водойма має овальну форму та характеризується надзвичайно

високою прозорістю води, обумовленою відсутністю джерел забруднення та природним хімічним складом. Береги озера вкриті сосновими лісами, які створюють сприятливі мікрокліматичні умови. Озеро має піщане дно й мальовничі пляжі, що зумовлює його високу рекреаційну привабливість. У водах озера водяться лящ, карась, щука, короп і акліматизовані види, зокрема форелеокунь [36].

Озеро Пулемецьке є другим за величиною після Світязя. Його площа становить 1640 га, довжина – 6,1 км, середня глибина – 4,1 м, максимальна – 19,2 м. Озеро має слабо розчленовану берегову лінію та піщані, місцями підвищені береги. Живлення здійснюється підземними та атмосферними водами.

Водойма багата на іхтіофауну – тут мешкає близько 21 виду риб. Пулемецьке озеро належить до лящового типу. Воно є місцем гніздування численних видів водоплавних птахів (гоголь, норець, гуска сіра, лиска, мартин сріблястий тощо).

Озеро Кримне – карстового походження, розташоване за 2 км від села Мельники. Площа його становить 1,44 км², глибина – до 6 м. Водойма вирізняється мальовничими берегами, частково піщаними, частково крейдяними. У центрі озера розташований невеликий острів, який є своєрідною природною домінантою ландшафту. У водоймі трапляється понад 25 видів риб, серед яких лящ, щука, судак, короп, в'юн, канадський сом, а також раки. На берегах озера гніздяться дикі качки та кулики.

Мошне – найстаріше озеро Шацького поозер'я, реліктове, віком близько 9800 років. Розташоване поблизу державного кордону з Білоруссю, серед давніх соснових лісів. Озеро характеризується високим рівнем збереженості природних біоценозів, на його поверхні поширені латаття білі й жовті, очерет, осока. Територія навколо водойми є місцем існування рідкісних видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України.

Озеро Соминець має площу близько 40 га, середню глибину 1,7 м і максимальну – 2,8 м. Це мезотрофне озеро з чистою, прозорою водою та значною кількістю водної рослинності. У весняний період спостерігається підвищення рН до 8,5, що свідчить про активні біохімічні процеси. У водоймі водяться різні види риб (карась, окунь, щука, лин, короп), а також раки. Серед птахів, що гніздяться поблизу, помічено лебедя-шипуну, сіру гуску, червоноголову чернь і орлана-білохвоста.

На околиці села Гаївка, у південній частині Шацького поозер'я, розташована ділянка лісу, відома серед місцевих жителів як «аномальний». Дерева тут ростуть під дивними кутами, часто утворюючи дугоподібні або спіральні форми стовбурів.

Хоча місцеві легенди пояснюють це надприродними явищами, наукові дослідження вказують, що деформації дерев могли бути спричинені сукупністю природних факторів – неоднорідністю ґрунтового шару, локальними зсувами або впливом магнітних аномалій. Подібні явища зафіксовані також у Польщі (т. зв. «Кривий ліс»). Територія має потенціал для подальших геоботанічних і геофізичних досліджень [43].

Шацький національний природний парк має надзвичайно високий природний потенціал, що зумовлений поєднанням унікальних озерних, лісових і болотних екосистем, а також сприятливими кліматичними умовами. Територія парку вирізняється значним біорізноманіттям, високим рівнем збереженості природних ландшафтів і цінними рекреаційними ресурсами. Ці фактори забезпечують можливості для сталого природокористування, наукових досліджень і розвитку екологічного туризму.

2.3. Інфраструктура та види туристичної діяльності

Туристична діяльність на території Шацьких озер є важливою складовою економічного та соціально-культурного розвитку регіону. Нині вона перебуває на етапі становлення й адаптації до сучасних ринкових умов, що змінюються

як усередині країни, так і за її межами. Відбувається активне формування та вдосконалення туристичної інфраструктури.

У межах Шацького національного природного парку реалізуються різні форми туристично-рекреаційної діяльності. До основних видів можна віднести, екскурсії маркованими екологічними стежками з короткочасним відпочинком, який включає встановлення наметів і розведення вогнищ у спеціально визначених місцях. Популярними напрямками є науково-пізнавальний і спортивно-оздоровчий піший туризм, велосипедні та кінні подорожі, а також водний екотуризм [46].

Окрім цього, активно розвиваються різні види рибальства, загальнооздоровчий і пляжний відпочинок, пляжний туризм, водолікувальні та санаторно-оздоровчі послуги. Основна частина рекреаційної діяльності зосереджена навколо озерних комплексів, тоді як лісові екосистеми використовуються значно менше. Функціональну структуру природно-рекреаційного потенціалу Шацького району можна відстежити за даними таблиці 2.3 [33].

Таблиця 2.3. – Функціональна структура природно-рекреаційного потенціалу Шацького району

Природно-рекреаційний потенціал, тис. осіб/рік				Всього	
лікувально-оздоровчий	організованого короткочасного відпочинку	літнього пляжного відпочинку	утилітарного відпочинку (мисливство)	тис. осіб/рік	% від всього потенціалу області
274,6	20,0	34,45	0,65	329,7	24,6

Джерело: створено автором на основі [33]

Одним із найпоширеніших напрямів туризму на Шацьких озерах є лікувально-оздоровчий туризм. Цей регіон приваблює не лише відпочивальників, а й людей, які прагнуть покращити свій стан здоров'я. На території озерного комплексу функціонують бази відпочинку, що пропонують

послуги оздоровчого характеру, зокрема для людей із дерматологічними та гастроентерологічними проблемами. Такі умови створюються завдяки сприятливому поєднанню природних чинників – хвойних лісів, чистого повітря, мінеральної води, високого рівня екологічності довкілля та відсутності промислових забруднювачів[45].

Вода Шацьких озер має особливий хімічний склад: у ній містяться гліцерин, бром та інші корисні мікроелементи. Завдяки м'якій структурі та наявності речовин в іонній формі, вона володіє лікувальними й косметичними властивостями.

Окрім цього, серед унікальних рекреаційних ресурсів Шацького національного природного парку варто виокремити лікувальні грязі озера Світязь, які також використовуються з оздоровчою метою. Компонентно-територіальну структуру курортно-санаторного потенціалу Шацького району можна детально простежити за даними таблиці 2.4 [40].

Таблиця 2.4. – Компонентно-територіальна структура курортно-санаторного потенціалу Шацького району

Природно-рекреаційний потенціал, тис. осіб/рік				Всього	
мінеральних вод	лікувальних грязей	сапропелів	кліматолікувальних місцевостей	тис. осіб/рік	% від всього потенціалу області
169,3	95,36	7,14	2,8	274,6	30,6

Джерело: створено автором на основі [40]

Природне середовище Шацького національного природного парку створило винятково сприятливі умови для відпочинку та оздоровлення. Саме тому на його території функціонує кілька санаторно-оздоровчих закладів, які пропонують широкий спектр послуг і процедур, що сприяють відновленню здоров'я, релаксації та повноцінному відпочинку. Ще у 1968 році на березі озера Світязь було зведено комфортабельну туристичну базу – пансіонат

«Шацькі озера», розрахований на 600 місць. Крім цього, серед соснових лісів, на узбережжі озера Пісочне, розташований санаторій «Лісова пісня» – сучасний оздоровчий комплекс, який надає широкий спектр фітотерапевтичних процедур.

Окрім, пансіонатів та санаторіїв поширеними у межах парку є також приватні садиби, котеджі, готелі та інші засоби розміщення. Їхні умови та цінова категорія є дуже різними, тому кожен турист знайде те, що йому підходить. У таблиці 2.5. можна оглянути основні типи розміщення біля озера Світязь та середню ціну станом на липень 2025 року [2].

Таблиця 2.5. – Типи розміщення на Світязі та середня ціна за добу

Тип розміщення	Кількість осіб	Середня ціна станом на липень 2025р.
Готельний номер	2-3	600-1100 грн/доба
Приватна садиба	до 4-ох	900-1200 грн/доба
Приватна садиба	5-6	1200-1600 грн/доба
Апартаменти	3-4	2500-3000 грн/доба
Котедж	8-10	2700-4000 грн/доба

Джерело: створено автором на основі [2]

Тут застосовують місцеву фітосировину та натуральний мед у фітованнах, фітоінгаляціях, фітоаплікаціях, курсах гальвано- та спелеотерапії. Додатково проводять лазеротерапію, механотерапію, лікувальну фізкультуру, підводне витягнення хребта, а також використовують мінеральну воду «Моршинська». У санаторії діє реабілітаційне відділення для пацієнтів після інфаркту та інших серцево-судинних захворювань. Для забезпечення високої якості лікування проводяться клінічні, біохімічні та імунологічні дослідження, функціональна діагностика, УЗД, ректороскопія та радіоактивні обстеження.

Прийом ведуть лікарі різних спеціальностей: отоларинголог, офтальмолог, гінеколог, мануальний терапевт, рефлексотерапевт, гомеопат і фітотерапевт. Поєднання чистого повітря, соснових лісів, цілющої води й

мальовничих краєвидів створює неповторну атмосферу для повноцінного відпочинку та оздоровлення [17].

Для прихильників кемпінгу в межах Шацьких озер передбачені спеціально облаштовані наметові містечка. Встановлення наметів дозволено лише у визначених місцях: на території рекреаційного пункту «Незабудка», у наметовому таборі біля урочища Мокошин поблизу села Пульмо, а також у наметовому містечку біля озера Пісочне [42].

Найбільшим і найзручнішим є пункт «Незабудка», розташований праворуч від дороги Т0315 у напрямку пансіонату «Шацькі озера». Територія містечка огорожена, на ній розміщені альтанки, водяні колонки, освітлення, туалети й смітники; поруч – сосновий ліс і галявини, що безпосередньо прилягають до озера Світязь. Наметове містечко «Запісочне» розташоване біля бази відпочинку «Медик» поблизу озера Пісочне. Воно складається з двох ділянок загальною площею близько 2 гектарів, має освітлення, джерела води, альтанки, туалети й контейнери для сміття. Ще одне місце для кемпінгу – територія урочища Мокошин біля села Пульмо, лише за 50 метрів від озера Світязь. Тут облаштовано пляж із можливістю купання, засмагання та катання на катамаранах, є альтанки, столики, лавки та необхідна інфраструктура [14].

Для поціновувачів історико-культурного та пізнавального туризму регіон також пропонує цікаві об'єкти. Вони є невід'ємною частиною рекреаційно-туристичного потенціалу Шацького краю. Серед них – поміщицька садиба Гутовських (XIX-XX ст.), Свято-Казанська церква (1890 р.) у селі Піща, а також церква Різдва Пресвятої Богородиці (1839 р.) у смт Шацьк, яка є зразком архітектури класицизму. До переліку вартих уваги святинь також належать церква Святої і Праведної Анни в селі Мельники та Петропавлівська церква в селі Світязь [35]. Великий інтерес викликає і екотуризм, що активно розвивається на території Шацького НПП. Основу становлять спеціально прокладені маршрути, які охоплюють типові природні ландшафти, місця проживання рідкісних видів флори й фауни. Екологічні стежки мають

пізнавальний характер і знайомлять туристів із взаємозв'язками живої та неживої природи.

Перші екостежки з'явилися ще у 1980-х роках, коли парк лише розпочинав свою діяльність. Сьогодні розроблено два офіційні маршрути: «Лісова пісня» (5,6 км), що пролягає між озерами Пісочне та Перемут через соснові масиви, та «Світязька» (5,2 км), яка проходить уздовж узбережжя озера Світязь і урочищ Світязького лісництва. Перспективним напрямом розвитку є нова стежка «Гряда» (3 км), що з'єднає існуючі маршрути та створить єдиний еколого-пізнавальний шлях між озерами Пісочне – Перемут – Соминець – Люцимер – Світязь – Пулемецьке [38].

Не менш популярним видом відпочинку є велотуризм, який швидко розвивається в межах природно-заповідного фонду. Завдяки рівнинному рельєфу, сприятливому клімату та мальовничим ландшафтам Шацький район має значний потенціал для організації велосипедних маршрутів для людей різного віку. У планах – створення «Великого туристичного велокола», що з'єднає польські, німецькі та українські туристичні маршрути [29].

Через велику кількість водних ресурсів у регіоні, великої популярності та розвитку зазнають водні маршрути, що мають чотири різні напрями та будуть цікаві кожному туристу (табл.2.6).

Під час проходження водного маршруту № 1 туристи мають змогу ознайомитися з унікальними особливостями озерних екосистем Шацького національного природного парку, спостерігаючи за різноманітними представниками флори й фауни. У разі сприятливих погодних умов передбачаються короткі зупинки на мальовничих пляжах озер Світязь і Перемут.

Водний маршрут № 2 організовується залежно від попиту і передбачає подорож групи з 15-20 осіб на 4-5 човнах. Учасники мандрівки відвідують околиці села Пулемець – одного з найвіддаленіших населених пунктів Західного Полісся, що межує з кордонами Європейського Союзу. Тут туристи

можуть ознайомитися з традиційним побутом місцевого населення, особливостями рибальства та сільського господарства регіону.

Маршрут № 3 проходить найбільшою водоймою Шацького національного природного парку – озером Світязь. Учасники подорожі мають можливість зробити зупинку на березі, розпалити вогнище й самостійно приготувати їжу, насолоджуючись природною тишею та краєвидами.

Четвертий водно-пішохідний маршрут поєднує подорож трьома озерами. Під час цієї екскурсії туристи можуть спробувати свої сили у рибальстві й ближче ознайомитися з природними особливостями місцевого ландшафту. Варто зазначити, що подібних природних композицій і гармонії води, лісу та повітря, як у Шацькому регіоні, важко знайти в інших куточках України.

Таблиця 2.6. – Водні туристичні маршрути Шацького національного природного парку

Назва маршруту	Характеристика
Маршрут № 1 «Поліські Джунгли»	Довжина маршруту - 12 км. Проходить озером Світязь із короткочасною зупинкою на острові цього озера і подальшим проходженням ділянки з'єднувальним каналом до озера Луки. Надалі мандрівка продовжується вздовж берегів озера Луки в напрямку с. Затишшя, а згодом протилежним берегом до перешийка озера Перемут. Тут човни залишаються на стоянці для човнів, а відпочивальники автотранспортом довозяться до пансіонату або санаторію. У сприятливу погоду, під час водного маршруту можуть бути заплановані короткотривалі зупинки біля пляжів озер Світязь та Перемут.
Маршрут № 2 «Поліська Амазонка»	Довжина екскурсії на байдарках - 11 км. Проходить від с. Пульмо до пологих берегів Пулемецького озера з подальшим проходженням до озера Острів'янське, що поруч с. Острів'я. Від с. Острів'я туристи добираються організованим автотранспортом до пансіонату чи санаторію.
Маршрут № 3 «Шляхи Робінзонів»	Маршрут екскурсії пролягає найглибшим озером України – Світязь. Довжина 12 км. Триває 3,5–4 години.
Маршрут № 4 «Озерний лабіринт»	Розпочинається маршрут протяжністю 12 км з озера Світязь (затока Лука). Проходить трьома озерами: Світязь, Чорне Велике та Люцимир. Триває 3–4 години.

Джерело: складено автором на основі [9]

Найбільший рекреаційний тиск спостерігається на ділянках, розташованих у безпосередній близькості до водних об'єктів, які активно використовуються для відпочинку, а також поблизу туристичних маршрутів і баз відпочинку. Саме ці території зазнають найбільшого впливу з боку відвідувачів у процесі рекреаційного використання.

Доцільно зазначити, що розвиток водних маршрутів варто спрямовувати не лише на відвідувачів санаторіїв і пансіонатів у межах екологічного туризму, а й на представників приватного сектору, серед яких активно розвивається сільський туризм і спостерігається значний інтерес до подібних видів відпочинку [9].

Отже, розширення мережі водних туристичних маршрутів сприятиме підвищенню рекреаційної привабливості Шацького району, розвитку малого бізнесу та ефективнішому використанню природно-рекреаційного потенціалу регіону.

2.4. Оцінка сучасного стану використання рекреаційно-туристичного потенціалу парку

Сучасний стан використання рекреаційно-туристичного потенціалу парку свідчить про його значну роль як центру відпочинку, рекреації та туризму для регіону. Парк не лише забезпечує мешканців та гостей території можливістю проводити час на природі, а й виступає важливим чинником розвитку культурно-освітніх і спортивних ініціатив.

Наявна інфраструктура дозволяє задовольнити потреби різних категорій відвідувачів, починаючи від сімей з дітьми, студентів і молоді до людей старшого віку, які шукають спокійний відпочинок у природному середовищі. Важливо підкреслити, що парк поєднує рекреаційні та туристичні функції, надаючи можливість одночасно насолоджуватися природними ресурсами та

брати участь у культурно-освітніх програмах, що проводяться на його території.

Парк має добре організовану систему прогулянкових маршрутів, що дозволяє відвідувачам ефективно планувати свій час і максимально використовувати простір. Такі маршрути охоплюють як мальовничі природні зони з озерами, річками та лісовими масивами, так і облаштовані місця для короткочасного відпочинку.

Ця різноманітність створює умови для комфортного перебування, дозволяє активно проводити час на свіжому повітрі, одночасно сприяючи оздоровленню та підвищенню рівня фізичної активності населення. Високий рівень благоустрою, наявність відпочинкових зон, лавок, альтанок і освітлення роблять парк доступним у будь-яку пору року та для різних вікових груп [15].

Значну роль у формуванні позитивного туристичного іміджу парку відіграє його екологічна цінність. Велика кількість зелених насаджень, різноманіття флори та фауни створюють сприятливі умови для спостереження за природою та навчання, а також підвищують привабливість території для екологічного туризму. Парк активно використовується для проведення освітніх заходів, екскурсій, тематичних екологічних програм, що сприяє підвищенню обізнаності відвідувачів щодо збереження природних ресурсів. Завдяки поєднанню рекреаційних і освітніх функцій, парк стає не лише місцем відпочинку, а й важливим інструментом формування екологічної культури серед населення.

Туристична інфраструктура парку також розвинута досить добре. Інформаційні стенди продумані досить добре і відвідувачі легко орієнтуються на місцевості та дізнаються цікаві факти про природні об'єкти та історію парку. Зони відпочинку облаштовані теж так, щоб люди могли спокійно перепочити, сховатися від сонця або просто насолодитися краєвидом, не заважаючи один одному. Такі елементи роблять відпочинок та туристичний візит більш змістовними та розслабленими, створюючи відчуття гармонії між

природою та комфортом. Такі додаткові елементи сприяють тривалому перебуванню туристів та підвищує рівень задоволеності від візиту.

Парк активно інтегрується в туристичний потік регіону, залучаючи відвідувачів як із місцевих громад, так і з інших міст та областей. Завдяки зручному транспортному сполученню та доступності території, він стає важливим елементом розвитку внутрішнього туризму [21].

Особливе значення має культурно-освітній потенціал парку. На його території регулярно проводяться культурні заходи, виставки, спортивні та оздоровчі програми. Це допомагає не лише урізноманітнити відпочинок відвідувачів, а й активно залучати молодих людей та дітей до корисних та пізнавальних активностей. Тому, парк виконує важливу соціальну функцію, сприяючи розвитку громади та зміцненню соціальних зв'язків.

На рисунку 2.1. наочно показано розподіл використання рекреаційно-туристичного потенціалу ШНПП у відсотках. Найбільший відсоток займають прогулянкові маршрути та зони відпочинку, але дуже малий відсоток складають заклади харчування, а також дитячі та сімейні зони.

Рисунок 2.1. Розподіл використаних рекреаційно-туристичного потенціалу парку [21]

Загалом, оцінка сучасного стану використання рекреаційно-туристичного потенціалу парку демонструє високу ефективність і позитивну динаміку його розвитку. Парк поєднує у собі рекреаційні, туристичні та освітні функції, створюючи умови для комплексного розвитку території та залучення різних категорій відвідувачів. Перспективи розвитку парку включають розширення туристичних маршрутів, впровадження інтерактивних освітніх та розважальних програм, створення нових рекреаційних зон і підвищення якості туристичних сервісів. Важливим напрямком є також збереження екологічної цінності території та інтеграція сучасних принципів сталого розвитку, що забезпечить збалансоване використання природних ресурсів і тривалий ефект від функціонування парку.

Таким чином, сучасний стан використання рекреаційно-туристичного потенціалу парку можна оцінити як високий і стабільний, із широкими можливостями для подальшого розвитку, підвищення туристичної привабливості та зміцнення екологічної та культурної ролі парку в регіоні

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛІССІ

3.1. Актуальні проблеми та виклики розвитку регіону

Аналіз ресурсного потенціалу Шацького району показує наявність значного невикористаного туристичного потенціалу, що базується на багатій культурній спадщині та різноманітних природних умовах, історико-культурних, матеріальних і людських ресурсах. Туризм може стати одним із найефективніших інструментів отримання доходів, стимулювання ринкових відносин, активного розвитку суміжних галузей економіки, забезпечення зайнятості населення та підвищення ефективності охорони пам'яток історії. На сьогодні відчутною є відсутність стабільних механізмів регулювання господарських відносин та дефіцит висококваліфікованих кадрів у сфері туристичного бізнесу. Економічні стимули розвитку галузі лише формуються, а інженерна та соціальна інфраструктура (дороги, транспортне сполучення, зв'язок), попри реалізацію ряд у транскордонних туристичних проєктів, перебуває на низькому рівні. Також не сформована сучасна система інформаційного забезпечення туристичного бізнесу, а населення регіону недостатньо підготовлене до рекреаційного підприємництва. Відсутність очисних споруд, системного збору та утилізації сміття неминуче призводить до забруднення природного середовища (рис.3.1).

Серед важливих напрямів подальшого використання туристичних ресурсів виділяють: проведення перевірки і оновлення всіх видів ресурсів, створення кадастру земель оздоровчого призначення, аналіз соціальних потреб населення, зміцнення матеріально-технічної бази туризму, формування вільних рекреаційних економічних зон із залученням коштів і технологій зарубіжних країн для поступового входження регіону на світовий туристичний

ринок, а також розширення мережі заповідних об'єктів для раціонального й екологічно безпечного використання ресурсів.

Разом із тим розвиток галузі стримує недосконала нормативно-правова база. Туристично-рекреаційні та лікувальні ресурси використовуються не повною мірою, а значна кількість історико-культурних пам'яток потребує проведення ремонтно-реставраційних робіт, облаштування туристичних знаків і забезпечення доступу для людей з обмеженими фізичними можливостями. Особливої уваги потребує інфраструктура та організаційні аспекти: інженерні мережі, транспортне сполучення та сучасна система інформаційного забезпечення туристичного бізнесу залишаються недостатньо розвиненими, а населення регіону не має достатньої підготовки для ефективного рекреаційного підприємництва.

В умовах економічної кризи та обмеженого фінансування необхідно запровадити гнучку державну політику фінансового регулювання розвитку туризму. Зокрема, всі збори і платежі, стягнуті з суб'єктів туристичного господарювання, слід залишати на місцях і спрямовувати на розвиток туристичної галузі [50].

Серед загроз для рекреаційного природокористування також слід виділити забруднення територій твердими побутовими відходами. На території парку діє лише один полігон для ТПВ, тоді як у межах парку розташовано 17 населених пунктів, що призводить до появи незаконних сміттєзвалищ поблизу населених пунктів. Також забруднення прибережних територій створюють і самі відпочивальники.

Адміністрація парку за кошти екологічного збору наймає працівників для прибирання сміття, але ці заходи проводяться лише у літній період на обмеженій території. Упродовж року додаткові забруднення створюють рибалки та любителі пікніків, а смітники, встановлені на рекреаційних ділянках, часто виходять із ладу через недовговічні матеріали.

Ще однією проблемою є браконьєрство, особливо незаконний вилов риби. Любительське рибальство є популярним видом рекреаційної діяльності,

але останнім часом зростає кількість випадків використання заборонених знарядь, навіть у період нересту.

Для підтримки інфраструктури та рекреаційних об'єктів доцільно використовувати місцеві збори та податки, серед яких туристична рента, плата за автостоянки та природоохоронні платежі. Ці кошти можуть забезпечити розвиток рекреаційної сфери, визначати спеціалізацію районів та раціонально використовувати туристичні ресурси .

Особливу роль відіграє розвиток туристичного підприємництва та залучення іноземних інвесторів. Можлива спільна діяльність у вигляді валютного кредиту, створення міжнародних підприємств і вільних економічних зон. Завдяки вигідному прикордонному положенню Шацького району слід враховувати співпрацю з іншими країнами. У рамках транскордонного співробітництва важливим є зміцнювати матеріальну базу, розширювати міжнародну взаємодію, вдосконалювати нормативно-правову базу, підвищувати якість туристичних послуг, покращувати транспортне обслуговування, ефективніше використовувати рекреаційні ресурси та об'єкти культурної спадщини, удосконалювати інформаційне забезпечення і систему підготовки кадрів [28].

Рисунок 3.1. Основні проблеми та перспективи розвитку туризму у Шацькому районі [28]

Отже, Шацький район має всі передумови для розвитку туризму як високопродуктивного сектора економіки: унікальний клімат, багаті природні ресурси, кадровий потенціал, значну культурну спадщину та розвинену інфраструктуру. Водночас для формування сучасної туристичної діяльності необхідно провести комплексні наукові дослідження, аналіз головних чинників розвитку індустрії туризму, з урахуванням соціальних, економічних, правових, технологічних та екологічних аспектів.

3.2. Шляхи активізації та вдосконалення туристичної діяльності

Розвиток туристичної діяльності в досліджуваному районі є одним із ключових напрямів підвищення його соціально-економічного потенціалу. Туризм сприяє створенню нових робочих місць, розвитку малого бізнесу, активізації інвестиційних процесів і формуванню позитивного іміджу території. Однак для того, щоб туристична галузь функціонувала ефективно, необхідно забезпечити комплексний підхід до вдосконалення туристичної інфраструктури, оптимізації управління та диверсифікації туристичного продукту (табл.3.1).

Важливим завданням є удосконалення нормативно-правової бази туристичної діяльності на районному рівні. Наявність чітких регламентів щодо використання туристичних об'єктів, відкриття нових інфраструктурних елементів та проведення екскурсійних заходів зменшує адміністративні бар'єри для підприємців. Також доцільним є створення районних програм підтримки туризму, впровадження механізмів державно-приватного партнерства, надання преференцій інвесторам, які працюють у сфері туризму. Це дозволить створити придатне середовище для бізнесу і стимулювати інвестиції [32].

Одним із практичних заходів покращення туристичної інфраструктури є встановлення туристично-інформаційних дорожніх знаків. Забезпечення зрозумілої навігації має велике значення для комфорту туристів.

Таблиця 3.1. – Напрями вдосконалення туристичної діяльності району та очікувані результати

Напрямок удосконалення	Складові заходи	Очікуваний результат
Удосконалення нормативної бази	оновлення місцевих програм розвитку туризму, спрощення дозвільних процедур, введення стандартів якості	створення сприятливого бізнес-клімату для підприємців у сфері туризму
Інформаційна навігація	встановлення дорожніх інформаційних та туристичних знаків українською і англійською мовами	покращення доступності туристичних об'єктів, орієнтування гостей району
Розробка туристичних маршрутів	створення нових маршрутів, карт, аудіогідів, QR-кодів, мобільних додатків	збільшення туристичних потоків, популяризація маловідомих локацій
Залучення інвестицій	пошук інвесторів, грантових програм, державно-приватне партнерство	модернізація без перевантаження місцевого бюджету
Облаштування рекреаційних зон	створення зон відпочинку, екостежок, пляжів, місць для пікніку	підвищення якості відпочинку туристів і місцевих мешканців
Інфраструктура за європейськими стандартами	будівництво нових готелів та об'єктів, реконструкція існуючих	підвищення рівня комфорту, формування позитивного іміджу території
Промоція і маркетинг	реклама, сайт, соцмережі, участь у виставках	збільшення впізнаваності району в туристичних послугах
Кадрове забезпечення	підготовка спеціалістів, стажування, навчання	підвищення рівня сервісу та якості туристичних послуг

Джерело: складено автором на основі [47]

Інформаційні таблички українською та англійською мовами сприятимуть покращенню доступності об'єктів культурної спадщини, природних локацій, садиб зеленого туризму, закладів харчування. І це є важливо для іноземних туристів, які часто стикаються з проблемою відсутності інформативності дорожніх вказівників у невеликих населених пунктах. Доступність та

зрозумілість маршруту є теж важливою деталлю, яка формує враження про територію та мотивує туристів повертатися.

Важливим напрямом є удосконалення існуючих і розробка нових туристичних маршрутів. Туристичний потенціал району дає змогу організувати історико-культурні, природничі, релігійні, гастрономічні та етнографічні маршрути.

Варто також впроваджувати велосипедні, кінні, водні та піші маршрути різної складності, що сприятиме залученню різних груп туристів – від сімей з дітьми до любителів активного відпочинку. Для кожного маршруту потрібно створити інформаційне наповнення: карти, QR-коди з історичними довідками, аудіогіди, мобільні додатки[49].

Додатково необхідно забезпечити пошук та залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури. Інвестування може здійснюватися як з місцевого бюджету, так і через партнерство з приватним сектором, участь у грантових конкурсах, державних програмах підтримки регіонального розвитку, міжнародних фондах

Також важливими є альтернативні джерела фінансування, такі як краудфандинг або співінвестиційні проекти, що відкривають можливості швидкого відновлення туристичних об'єктів та створення нових атракцій. Активна комунікація з потенційними інвесторами та наявність інвестиційних паспортів території значно підвищують шанси на успішне фінансування проектів.

Не менш важливим аспектом є облаштування рекреаційних зон. Вони мають стати комфортними просторами для відпочинку на природі: з упорядкованими місцями для пікніків, зонами барбекю, екостежками, навісами, сміттєвими контейнерами, оглядовими майданчиками. Наявність доглянутих рекреаційних територій підвищує привабливість району, сприяє розвитку внутрішнього туризму та розширює можливості проведення фестивалів і культурно-масових подій.

Значного розвитку потребує і туристична інфраструктура. Важливо будувати нові об'єкти відповідно до сучасних європейських стандартів і модернізувати вже існуючі. Мова йде про готелі, хостели, кемпінги, ресторани, інформаційні центри, об'єкти транспортної інфраструктури. Важливо впроваджувати вимоги до енергоефективності, інклюзивності, екологічності. Нові інфраструктурні об'єкти повинні відповідати сучасним потребам туристів, що забезпечить високий рівень сервісу та сприятиме формуванню позитивного іміджу району як комфортного та гостинного місця для відвідування.

Особливе значення має інформаційна підтримка та просування туристичного продукту. Для популяризації туристичних можливостей району необхідно створювати сучасний цифровий контейнер інформації: сайт із можливістю онлайн-бронювання турів, активні сторінки у соціальних мережах, рекламні відеоролики, 3D-тури, співпраця з туристичними блогерами та туроператорами. Правильно налаштована промоція дозволяє вийти на нові ринки, популяризувати об'єкти і збільшити туристичні потоки.

Важливу роль відіграє кадрове забезпечення галузі. Розвиток туризму є неможливим без кваліфікованих фахівців туристичного менеджменту, готельно-ресторанної справи, екскурсійної діяльності.

Корисним є організувати навчальні семінари, стажування, тренінги для працівників сфери туризму, а також співпрацювати з освітніми закладами, відкриваючи профільні курси. Підготовлені фахівці гарантують високий рівень сервісу, що є однією з ключових умов успіху туристичного бізнесу [51].

Завдяки впровадженню вищезазначених заходів можна сформувати потужну, конкурентоспроможну туристичну систему, яка сприятиме соціально-економічному розвитку району, створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та зростанню потоку туристів.

3.3. Індивідуальний проєкт: аквапарк на озері Світязь

Запропонований проєкт передбачає будівництво сучасного аквапарку «Аквасвіт» на території села Світязь Волинської області. Реалізація даного об'єкта допоможе підвищити туристичну привабливість регіону, активізувати місцеве підприємництво та створити додаткові можливості для соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Враховуючи, значний рекреаційний потенціал озера Світязь та його популярність серед внутрішніх і зовнішніх туристів, формування сучасної інфраструктури відпочинку є актуальним напрямом розвитку туризму в регіоні. Озеро Світязь входить до складу Шацького національного природного парку та є одним із найбільш відвідуваних природних об'єктів України. Попри значний туристичний потік, рекреаційно-розважальна інфраструктура залишається недостатньо розвиненою та переважно сезонною, що обмежує тривалість перебування туристів і знижує потенційні доходи місцевих громад.

Створення аквапарку дозволить забезпечити різноманітність послуг дозвілля, урізноманітнити пропозицію активного відпочинку, збільшити туристичні потоки, надати додаткові робочі місця для населення та підвищити конкурентоспроможність регіону на туристичному ринку.

На рисунку 3.2. зображено можливий логотип для аквапарку «Аквасвіт».

Рисунок 3.2. Логотип для аквапарку «Аквасвіт»

Проект аквапарку «Аквасвіт» розрахований на широкий спектр відвідувачів, включаючи сім'ї з дітьми, молодь, туристичні групи. Велика увага приділяється безпеці та комфортному перебуванню гостей, що передбачає сучасні стандарти будівництва та обладнання, організацію медичного та рятувального забезпечення, а також зручну навігацію території.

Для сімей передбачені спеціалізовані дитячі зони та інтерактивні атракціони, тоді як молодь і дорослі зможуть скористатися спортивними водними майданчиками, спа-зоною та зонами відпочинку. Крім того, комплекс буде обладнаний сервісними приміщеннями, кафе та ресторанами, що дозволить поєднати активний відпочинок із комфортним довготривалим перебуванням.

Особливий акцент робиться на інтеграції аквапарку в загальну туристичну інфраструктуру регіону. Завдяки стратегічному розташуванню поблизу озера Світязь та основних транспортних шляхів, об'єкт стане доступним як для місцевих жителів, так і для туристів із усієї України та іноземних відвідувачів. Даний проєкт передбачає не лише створення нових рекреаційних можливостей, а й допоможе стимулювати розвиток місцевого бізнесу – готелів, баз відпочинку, транспортних і торговельних послуг. Це сприятиме формуванню повноцінного туристичного продукту, підвищенню привабливості регіону та створенню умов для сталого соціально-економічного розвитку території.

Отже, аквапарк «Аквасвіт» не лише розширює спектр уже доступних туристичних послуг, а й створює можливість для формування нового іміджу Світязя як сучасного та привабливого туристичного центру, де гармонійно поєднуються природні ресурси та інновації.

У таблиці 3.2. наведено основну структуру етапів реалізації проєкту та бюджетних витрат .

Таблиця 3.2. – Етапи реалізації та бюджет на проєкт «Аквасвіт»

Етап реалізації	Опис робіт	Тривалість	Орієнтовний бюджет
1. Підготовчий етап	Розроблення проєкту, отримання дозволів, оцінка ділянки	3 місяці	\$50 000
2. Будівництво	Основні будівельні роботи, монтаж водних атракціонів	12 місяців	\$500 000
3. Інфраструктура	Підведення комунікацій, облаштування паркінгу та доріг	6 місяців	\$150 000
4. Запуск і маркетинг	Рекламна кампанія, офіційне відкриття	2 місяці	\$30 000
Загальний бюджет проєкту		–	\$730 000

Джерело: створено автором

Будівництво аквапарку «Аквасвіт» передбачає досягнення конкретних показників ефективності, які відображають як економічний, так і соціальний результат проєкту. Очікується, що вже в перший рік роботи об'єкт сприятиме збільшенню туристичного потоку в регіоні щонайменше на 30%, а також створить близько 50 нових робочих місць для місцевих жителів. Річний прибуток аквапарку за прогнозами може бути на рівні 300 000 доларів США, а повна окупність інвестицій очікується в межах 3 – 4 років.

На рисунку 3.3. можна побачити очікувані результати від будівництва аквапарку Аквасвіт через 2 та 3 роки його реалізації. Найбільшого прогресу зазнають збільшення доходів від реалізації даного аквапарку та збільшення туристичного потоку до регіону з усіх областей України, а також закордону. Позитивних змін зазнають ще покращення інфраструктури біля озера Світязь та створення нових робочих місць, що є дуже важливим для розвитку регіону.

Рисунок 3.3. Очікувані результати від реалізації аквапарку «Аквасвіт»

Сталий розвиток і функціонування аквапарку базуються на різноманітних джерелах доходу, включно з продажем квитків, орендою приміщень під кафе та сувенірні магазини, а також тісною співпрацею з місцевим бізнесом. Такий підхід дозволяє забезпечувати фінансову стабільність та створює умови для розвитку туристичної інфраструктури регіону.

Проект реалізується за підтримки ключових партнерів, до яких належать, місцева влада, приватні підприємці – власники ресторанів, готелів та торговельних закладів, а також рятувальні та медичні служби. Співпраця з даними представниками гарантує безпеку відвідувачів, високий рівень сервісу та місце аквапарку серед туристичних послуг регіону.

У довгостроковій перспективі це допоможе залучити додаткові інвестиції, підвищити якість життя громади та сформувати сталий туристичний продукт на території Світязя.

Для кращого розуміння та наочності даного проекту, у таблиці 3.3. розроблено SWOT-аналіз, в якому можна розглянути сильні та слабкі сторони проекту, а також можливості та загрози.

Таблиця 3.3. – SWOT-аналіз проєкту аквапарку «Аквасвіт»

<p><i>Сильні сторони:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Вигідне розташування поруч із озером Світязь - популярним туристичним місцем. • Відсутність аналогічних об'єктів у регіоні, проєкт є унікальним. • Високий рівень попиту на розважально-туристичні послуги. • Створення нових робочих місць для місцевих жителів. • Потенціал залучення партнерів із місцевого бізнесу. 	<p><i>Слабкі сторони:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Сезонність туристичного потоку (пік - літо). • Значні початкові капіталовкладення. • Високі витрати на технічне обслуговування та експлуатацію. • Залежність від погодних умов (за відсутності критої частини аквапарку).
<p><i>Можливості:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Можливість розширення послуг (SPA-зона, кемпінг, міні-готель). • Отримання інвестицій або грантів на розвиток туризму. • Зростання туристичного потоку та розвиток малого бізнесу в регіоні. • Формування туристичного бренду Світязя як сучасного рекреаційного центру. 	<p><i>Загрози:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Економічна нестабільність, коливання курсу валют. • Посилення конкуренції у майбутньому (поява аналогічних об'єктів). • Зміни в екологічних або будівельних вимогах. • Форс-мажорні ситуації (епідемії, стихійні явища).

Джерело: створено автором

Запропонований інвестиційний проєкт має значний економічний і соціальний потенціал. Потужні конкурентні переваги, зумовлені вигідним розташуванням та високим попитом на розважальні послуги, створюють передумови для успішної реалізації. Основним стримувальним фактором є сезонність туристичного потоку, однак її вплив може бути мінімізований шляхом часткового критого зонування, розвитку додаткових цілорічних сервісів та диверсифікації рекреаційних пропозицій. Реалізація проєкту «Аквасвіт» сприятиме сталому розвитку туристичної сфери регіону, збільшенню доходів громади та зміцненню туристичного іміджу озера Світязь.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу Полісся, що дозволило повною мірою реалізувати поставлені завдання та отримати цілісне уявлення про можливості й перспективи розвитку регіону. На основі ґрунтовного теоретичного аналізу розглянуто сутність поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» та визначено його структурні компоненти. У науковому дискурсі це поняття трактується як інтегрована характеристика території, що включає природні, культурно-історичні, соціально-економічні та інфраструктурні ресурси, здатні забезпечувати різноманітні види рекреації та туризму. Наголошено, що ключовими чинниками формування потенціалу є не лише наявність ресурсної бази, а й рівень її пізнаваності, екологічного стану, доступності та ефективності управління туристичною діяльністю.

Дослідження передумов розвитку рекреаційно-туристичної діяльності у Волинській та Рівненській областях показало, що регіон характеризується сприятливим ресурсним середовищем: багатою мережею водних об'єктів, значними площами лісових масивів, природоохоронними територіями, вигідним географічним положенням і транскордонними зв'язками. Ці фактори створюють передумови для розвитку екологічного, активного, пізнавального та водного туризму. Разом із тим, виявлено суттєві обмеження, такі як сезонний характер туристичної активності, недостатня інфраструктурна забезпеченість, низький рівень якості сервісу та потреба у формуванні привабливого туристичного іміджу регіону.

У процесі роботи встановлено основні проблеми та чинники, що стримують розвиток туризму в Поліссі. До ключових бар'єрів належать нерозвиненість транспортної мережі, відсутність цілісної системи промоції туристичного продукту, обмеженість кадрового потенціалу сфери гостинності та диспропорції в розподілі туристичного навантаження. Важливим чинником є й екологічна вразливість територій, що вимагає збалансованого підходу до

розвитку туризму й дотримання принципів сталого природокористування. Отримані результати підкреслюють необхідність координації дій між органами влади, бізнесом та місцевими громадами з метою створення конкурентоспроможного туристичного середовища.

Особлива увага приділена оцінці природного, туристичного та інфраструктурного потенціалу Шацького національного природного парку. Шацький НПП є унікальним природним утворенням, яке вирізняється високою екологічною якістю середовища, наявністю 23 озер, серед яких озеро Світязь посідає центральне місце завдяки глибині, чистоті води та рекреаційному комфорту. Дослідження показало, що на території парку сформовано початкову інфраструктуру для відпочинку, однак її розвиток залишається нерівномірним, а туристичний попит має виражену сезонність. Водночас потенціал території дозволяє розширити спектр послуг, створити нові рекреаційні об'єкти та оптимізувати туристичні потоки з метою зменшення навантаження на окремі ділянки.

У роботі визначено напрями підвищення ефективності використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону. Серед запропонованих заходів - удосконалення інфраструктурного забезпечення, створення нових туристичних продуктів, диверсифікація послуг, розвиток державно-приватного партнерства та активізація інвестиційної діяльності. Запропоновано посилити маркетингові інструменти просування території, створити регіональну туристичну стратегію, упроваджувати сучасні цифрові сервіси та підвищувати рівень професійної підготовки кадрів сфери туризму. Такі кроки сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіону на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках.

Практичним результатом роботи стала розробка інноваційного інвестиційного проєкту будівництва аквапарку «Аквасвіт» на озері Світязь. Запропонований об'єкт спрямований на зниження сезонності туристичного потоку та створення сучасного центру сімейного й активного відпочинку. Реалізація проєкту забезпечить створення нових робочих місць, зростання

туристичного потоку, розвиток готельно-ресторанного бізнесу та суміжних сфер, а також покращить інфраструктурну забезпеченість і загальну привабливість території для інвесторів.

У підсумку проведене дослідження підтвердило, що рекреаційно-туристичний потенціал Полісся є надзвичайно високим та може стати основою для формування потужного туристичного кластера на засадах сталого розвитку. Реалізація наявних можливостей потребує координації управлінських рішень, інфраструктурної модернізації, стратегічного планування та впровадження інноваційних підходів до розвитку туризму. Використання цього потенціалу сприятиме соціально-економічному зростанню регіону, підвищенню добробуту населення, розширенню зайнятості та формуванню позитивного іміджу України як конкурентоспроможної європейської туристичної дестинації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк Я. Д. Рекреаційно-туристичне природокористування в Україні : сучасний стан і перспективи : збірник матеріалів 2-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., присвяч. 145-річчю геогр. освіти в Чернівець. нац. ун-ті ім. Ю. Федьковича, 28-29 жовт. 2021 р. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 82-84.
2. Бази відпочинку у Шацькому районі. URL : <https://shatsk.com/>. (дата звернення 19.11.2025 р.)
3. Волинь туристична. URL : <http://www.vturyzn.com.ua/> (дата звернення 19.11.2025 р.)
4. Герасименко В. Г., Кравців В. С. Економіка туризму : підручник. Київ : Знання, 2017. 348 с.
5. Герасименко, В. Г. Теорія туризму як складова туризмології. *«Вісник соціально-економічних досліджень»*. 2011, №2, с.173–180.
6. Громик О. М. Рекреаційні ресурси Волині // Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 26–27 трав. 2016. Луцьк, 2016. С. 168–169.
7. Громяк К. Рекреаційно-туристична інфраструктура як чинник формування попиту та пропозиції. *Магістерські студії Географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка*. 2021. С. 59–63.
8. Добинда І. П. Історико-культурні рекреаційні ресурси поселень Волинської області : монографія. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2022. 332 с.
9. Дослідження водних туристичних маршрутів Шацького національного природного парку. URL : <https://turizmliol.wordpress.com/2019/05/25/> (дата звернення 19.11.2025 р.)
10. Дутчак С.В. «Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів»: монографія. Монографія. Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. 196 с.

11. Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 19.11.2025 р.)
12. Зарічняк А. П. (2023). Напрями стратегії відновлення та розвитку туристично-рекреаційного потенціалу України із залученням інвестицій. *Академічні візії*, (18). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/875>
13. Зінько Ю., Мальська М., Любіцева О. Географія туризму і рекреації: сучасні виклики. Львів : Простір-М, 2023. 196 с.
14. Кемпінги, наметові містечка на Шацьких озерах, URL : <http://www.shackie-ozera.com.ua/> (дата звернення 19.11.2025 р.)
15. Кілінська К. Й. Рекреаційно-туристичне природокористування : навч.-метод. посіб. Чернівці : ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2021. 333 с.
16. Культурна спадщина Рівного: хто її творив. URL : <https://my.rv.ua/hotnews/kulturna-spadshhina-rivnogo-hto-yiyitvoriv/> (дата звернення 17.11.2025 р.)
17. Курорти Шацьких озер. URL: <https://restlib.com.ua/uk/shacki-ozera/kyortu> (дата звернення 19.11.2025 р.)
18. Левченко О.С. Напрями забезпечення туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів Полісся. Рекреаційно-туристичний потенціал України: зб.матеріалів доп. учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: Полісся, 2023.2 с.
19. Луцьк туристичний – офіційний туристичний портал міста, URL : <https://visitlutsk.com/> (дата звернення 19.11.2025 р.)
20. Мальська М., Любіцева О., Зінько Ю. Географія туризму і рекреації: наукові і освітні виміри. Львів : Простір-М, 2023. 123–129.
21. Михайліченко Г. І. Туристичний потенціал: методи оцінювання та інноваційний розвиток. *Проблеми економіки*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/25883025.pdf> (дата звернення 21.11.2025 р.)
22. Міхелі С. В. Природний рекреаційно-туристичний потенціал Волинського полісся. Географія та туризм: Матеріали VI Всеукр.ї наук.-практ.

Інтернет-конф. Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, 28 лют.-1 березня 2023 р., м. Харків. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 524- 534.

23. Олійник Я. Б., Єрко І. В. Туристична інфраструктура регіону : монографія. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2015. 164 с.

24. Офіційний сайт «Шацький національний природний парк». URL: <http://shpark.com.ua/> (дата звернення 21.11.2025 р.)

25. Павловська А. Г., Мацола В. В. Туризм та рекреація : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2017. 272 с.

26. Писаревський І. М., Мелешко К. К. Туристично-рекреаційний потенціал як елемент конкурентоспроможності територій. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 148-154. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001106454>.

27. Положення «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22>

28. Проблеми та перспективи розвитку туризму у Шацькому районі, URL : https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-03/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80_2017.pdf (дата звернення 21.10.2025 р.)

29. Проєкт «Велокарпатія»: розвиток активного туризму. URL: <https://velokarpatia.com/> (дата звернення 21.11.2025 р.)

30. Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : матеріали II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15–16 травня 2018 р.). – Луцьк : Терен, 2018. – 100 с.

31. Рівне туристичне – офіційний сайт. URL : <https://itour.rivne.ua/> (дата звернення 21.11.2025 р.)

32. Стратегії сталого розвитку в туризмі та готельно-ресторанному бізнесі: можливості і проблеми запровадження в Україні : кол. монографія / за ред. д-

- ра іст. наук, проф. Чепурди Г. М.; Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2021. – 189 с.
33. Структура природно-заповідного фонду Волинської області. URL: <https://yourgeography.volyn.ua>. (дата звернення 21.11.2025 р.)
34. Туризм у Рівному та області: досягнення та плани на майбутнє, URL : <https://rivne.media/news/turizm-urivnomu-ta-oblasti-dosyahnennya-ta-plani-na-maybutne> (дата звернення 21.11.2025 р.)
35. Туристичні маршрути Шацького району. URL : <http://www.com.ua/> (дата звернення 21.11.2025 р.)
36. Туристичні кластери України – каталог. URL : <https://tourismcluster.com.ua/> (дата звернення 21.11.2025 р.)
37. Туристичний портал України «Visit Ukraine». URL : <https://visitukraine.today/> (дата звернення 21.11.2025 р.)
38. Українська асоціація активного та екологічного туризму. URL : <https://uaeta.org.ua/> (дата звернення 21.11.2025 р.)
39. Філюк, С. М. Поняття і структура туристично-рекреаційного потенціалу України: економічний аспект. *Ефективна економіка*. 2023, №1. URL: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.23> (дата звернення 21.11.2025р.)
40. Черчик Л. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : Монографія / Л. Черчик, І. Єрко, Н. Коленда, О. Міщенко. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. – 152 с.
41. Шацький національний природний парк, URL : https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/63059_shatskyi-national-nature-park.htm (дата звернення 21.11.2025 р.)
42. Шацькі озера: віндсерфінг, велосипеди та кемпінг, URL : <https://www.gorgany.com/pro/shatski-lakes-windsurfing-and-bikes/> (дата звернення 21.11.2025 р.)
43. Шацькі озера: вісім дивовижних перлин Шацького національного природного парку, URL : <https://ridna.ua/2015/08/shatski-ozera-8-dyvovyzhnyh->

- [perlyn-shatskoho-natsionalnoho-pryrodnoho-parku-foto/](#) (дата звернення 21.11.2025 р.)
44. Шацькі озера: дивовижне місце, яке хоч раз варто відвідати. URL : https://travel.24tv.ua/shatski-ozera-divovizhniy-park-24-ozer-yaki-varto-vidvidati_n1722266 (дата звернення 21.11.2025 р.)
45. Шацькі озера. Місце для відпочинку та оздоровлення. URL : <https://volyntravel.com.ua/place-for-rest-and-recovery/the-shatsk-lakes.html> (дата звернення 21.11.2025 р.)
46. Шацькі озера: особливості відпочинку. URL : https://bankchart.com.ua/money/turist/statti/shatski_ozera_osoblivosti_vidpochink
47. Шибяєва В., Зубехіна Т. Рекреаційно-туристичний потенціал Полісся: оцінка та перспективи розвитку/ Актуальні проблеми та перспективи розвитку сфери гостинності, туризму та рекреації: матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 23 жовтня 2025 р. : колектив авторів ; за заг. ред. проф. В.М. Зайцевої ; [Електронний ресурс] Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. Назва з тит. екрана. С.408-410.
48. Ярьоменко С. Г. Туристичні ресурси України : навч. посіб. / С. Г. Ярьоменко ; Одес. нац. екон. ун-т. — Херсон : ОЛДІ-ПЛІУС, 2021. — 472 с.
49. Google Travel Insights – Tourism trends. URL : <https://travelinsights.withgoogle.com/> (дата звернення 21.11.2025 р.)
50. State Agency for Tourism Development of Ukraine. URL : <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення 21.11.2025 р.)
51. UNWTO – Statistics and Outlook, URL : <https://www.unwto.org/statistics> (дата звернення 21.11.2025 р.)

ДОДАТКИ

Додаток А.

Рис.1.Схема туристично-рекреаційних потреб[1]

Рис.2. Фото озера Світязь [43]

Рис.3. Фото Аномального лісу у селі Гаївка [43]